

A
SZABADKÖMŰVESSÉG.

A MŰVELT KÖZÖNSÉG SZÁMÁRA

ÍRTA:
ARATÓ FRIGYES.

Negyedik ezer.

BUDAPEST, 1902.
MÁRKUS SAMU KÖNYVNYOMDÁJA
V., BÁTHORY-UTCZA 20.

ELŐSZÓ.

Magyar irodalmunk szabadkőművesi munkákban elég szegényes. A megjelent művek nagy része, valamint a »Kelet« hivatalos közlöny a páholyok tagjainak körére van korlátozva. A szövetségen kívül állók számára írt egy-egy kisebb terjedelmű füzet leginkább azok részére szolgál tájékoztatóul, akik a páholyokba belépni kíváncsiak. A szabadkőművesség ellenségei által szerkesztett irányzatos munkák meg annyira tele vannak tájékoztatlansággal és naivitással, hogy szót sem érdemelnek.

Bármilyen legyen valakinek a szabadkőművesség felől alkotott véleménye, barát és ellenség egyaránt elismeri, hogy a szövetség, a XVIII. és XIX. században, úgy tagjainak nagy száma, mint kiválósága által, továbbá bölcséleti, erkölcsi és progressív irányzatánál fogva is, az általános művelődés és haladás tényezői közé emelkedett.

Magyar társadalmi és nemzeti életünk fejlődése is egészen más irányt vett volna a szabadkőművesség nélkül, s ha az elnyomatás a páholyok működését évtizedeken át lehetetlenné nem tette volna. Évszázadok szerencsétlenségei közben elmaradt nemzetünk a megújulás idején úgyszólván minden gondolatot, minden eszmét idegen helyről, idegen formában kapott. Szabadkőművességünk története a fejlődés nem egy mozzanatára egészen új világitást vet.

E gondolatok vezettek munkálkodásom közben. Az igazság szeretetével igyekeztem megrajzolni a szövetség hű képét, s keresgetni azt a kapcsolatot, mely a magyar szabadkőművesség s a magyar nemzeti lét fejlődését összeköti.

Munkámban a következő irodalmi műveket vettem segítségül:

Abafi: »A szabadkőművesség története Magyarországon.«

Alexander: »Descartes.«

Fróde: »Felső Magyarország középkori épületeinek kőfaragó jelei.«

Henne am Rhyn: »A szabadkőművesség 10 kérdésben és feletetben.«

Hollós: »A szabadkőművesség története.«

... »A szabadkőművesség lényege, alapelvei, történeti fejlődése, szervezete és feladatai« II. kiadás Budapest, 1888.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy alkotmánya.

»Kelet«. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlönye.

A »Pallas« nagy lexikona.

A még eléggé járatlan munkatér ugyancsak tág határú; vajha minél több hivatott szellemi munkás jelenne meg rajta, már a közel jövőben, az ott váró feladatok megoldására szükséges erővel, tudással és tárgyilagossággal!

Arató Frigyes

Társadalmi alakulások.

Alig van társadalmi intézmény, mely a reá vonatkozó nézetekben, ítéletekben oly ellentéteket és bámulatos tévedéseket mutathat fel mint a szabadkőművesség.

Az egész szövetséget borító látszólagos titokzatosság valóban meg is nehezíti a kívül állók számára a tárgyilagos Ítélet megalkotását.

Maguk a beavatottak nagyon tartózkodók nyilatkozataikban, s ha néha mégis megszólalnak, nem ritkán a lelkesedés, vagy a kiábrándulás elfogultsága érzik ki szavaikból.

Akik pedig a szövetség tagjai soha sem voltak, s a szabadkőművességre vonatkozó nézeteiket irányzatos irodalmi munkákból szerezték, azok egyéni hajlandóságaik szerint majd a világ zaját elkerülő ártatlan, szent életű férfiak jótékony társaságát, majd a trón, oltár és erkölcs ellen összeesküvő rossz emberek titkos szövetségét látják a szabadkőművességben.

A szabadkőművesség helyes megítéléséhez egyes baráti vagy ellenséges vélemény nem elég, még szabadkőműveseknek, vagy akár egész páholyoknak a szabadkőművesség nevében végzett cselekvése sem az. A társadalom alakulásának történetén kell végig tekintenünk, hogy e világraszóló szövetségnek helyét a társadalmi intézmények sorában kijelölni, értékét pedig egyes szabadkőművesek, vagy páholyok gyarlóságaitól függetlenül megbecsülni tudjuk.

A művelődés előre haladásával együtt jár a munkamegosztás fejlődése. Az élet mindennapi küzdelmei között elágaznak, s ellentétbe jutnak a társadalom egyes tagjainak és osztályainak érdekei; a nagy sokadalomban folyton nehezebbé válik a boldogulás feltételeinek megszerzése és biztosítása.

Ily körülmények között mindenki érzi annak szükségét, hogy az övével azonos gondolkodású, rokon érzésű, egyező törekvésű embertársaival egymás kölcsönös támogatására, s a közös érdekek megvédelmezése végett szövetséget alkosson.

A kezdetleges fejlődési fokon a család képez ily szövetséget. Majd az idők folyamán a családok törzsekké, népekké nemzetekké kapcsolódnak össze, s mély gondolkodású, hatalmas szellemű bölcsek, vezérek szervező erejével létrejönnek a nagy^f tömegek életét szabályozó és védelmező vallások és álladalmak.

A keresztény vallás, a melyet közvetlen isteni kinyilatkoztatásnak hisz és vall híveinek milliója, keletkezésének idején a szervezettség jeleit egyáltalán nem mutatja.

Krisztus csupán a szeretet isteni eszméjétől áthatott tanításaival és saját életének fenséges példájával gyűjti maga köré tanítványait, akiket nem külső formák, szabályok, hanem erkölcsi kötelékek tartanak össze.

Az ősi alakiságok, szokások, törvények szentségére és sérthetlenségére esküvő farizeus a vallás és erkölcs, isten és ember ellen való lazítást lát a názárethi bölcs eszményi munkálkodásában, s nem nyugszik meg, a míg a meggyűlölt mestert a tömeg felzaklatott indulatának erejével keresztre nem feszíti.

De a golgothai vértanúság a krisztusi tanításoknak nem halálát, hanem megdicsőülését és örök életét jelentette!

Az egyszerű tanítványok tovább munkálkodnak a mester szellemében. Nem sóvárognak a hatalmasok kegye után, nem keresik a gazdagság kényelmét, hírnek dicsőségét, nem kívánnak hitvallást senkitől; de testvériesen társulnak minden felebarátjukkal, a ki a haladás önzetlen hívének tanúsítja magát, s tiszta vágyódással buzgólkodik azon, hogy a keresztény tanítások igazságának erkölcsi erejével, s a krisztusi élet fenséges példájának követése által váljék jobbá s jócselekedetének tudatában és lelkiismerete tisztaságában keresse élete boldogságát.

A korlátoltság és gyűlölködés üldözőbe vette az ártatlan tanítványokat is. A hívők számának sokasodásával együtt nőtt a gyűlölet, mely az új erkölcsi felfogás kiirtására tört. A

kereszténység már létezésének első századaiban arra volt kényszerülve, hogy a nyilvánosságot kerülve titkos helyeken tartsa összejöveteleit, s csak a beavatott előtt ismeretes szokásokkal, jelekkel védekezzen üldözőinek kegyetlensége ellenében.

De az igazság erejével szemben a Föld minden Nérójának szövetsége tehetetlen. A kereszténység győztesen kerül ki a megpróbáltatások keserves századaiból.

A hívek áldozatkészségéből származó anyagi javak bősége, a lángeszű apostolok szent élete és bölcsesége által gyarapodó tisztelet és tekintély nagysága, s a megdicsőült vértanuk halálával is beigazult erkölcsi erő hatalma a gazdagság, fényűzés és korlátlanság vágyát keltették fel a kereszténységben.

A gyülekezetek anyaszentegyházzá szerveződtek; az immár milliányi tömegek rendben tartása és erkölcsi vezetése, valamint a tanítás egységének biztosítása a fegyelmet tette szigorúvá.

A hívők sokaságából kiváló papság, mint egyházi rend, a krisztusi tanítások magyarázatát és hirdetését saját jogául foglalja le, a világi elem számára pedig a parancsolatokba sorolt hit szerint való életet s a feltétlen engedelmességet hagyja meg kötelességül.

A kezdetben oly egyszerű szokások formákban folyton gazdagodó symbolikus szertartásokká fejlődnek; a tanítások közvetlen felvilágosító, s az egyszerű énekek felemelő hatását az önmagába mélyedő imádkozás által elérte, s a festő, képfaragó és zeneművészet legremekőbb alkotásaival, valamint káprázatos pompával fokozott áhítat váltja fel. . .

A felnőttek szabad társulásából alakult kereszténység nem várja már meg, hogy az önálló gondolkodásból, s tiszta szeretetből fakadó vágyakozás vezesse hozzá az új tagokat, hanem lefoglalja maga számára az öntudatlan kisedet és saját tanítását teszi a nevelés egyetlen jogos iskolájává.

Az egyház hű marad annyiban a krisztusi ígék hirdetéséhez, hogy az Isten és felebarátaink iránt tartozó szeretet és kötelesség tanításával neveli továbbra is az emberiséget, de a keresztény hit és erkölcs egyedüli biztosítékának saját magát vallja, s az egyházi szervezet fenntartását és védelmét a legelső keresztény kötelességek sorába emeli.

Nincs már nagyobb erény, mint az anyagi és szellemi erő teljességének felajánlása az egyház számára; nincs nagyobb bűn, mint megtevédni a feltétlen hit és engedelmisség kötelességében.

Ily szigorú szervezetben mind nagyobb hatalomra jut a keresztény egyház, s a názárethi Jézus szerény Péterének utódja a földi hatalom tetőpontjára emelkedik.

De ekkor már nem elég a krisztusi igazság, szeretet, jószág erkölcsi ereje: szövetségesekre, hadseregekre van szükség, a melyek a hatalmi célokat a népek emberirtó háborúinak forgatagában is biztosítani képesek.

Az egyháznak már már korlátlan hatalma azonban megrontja magának a gazdagságot, fényt, hódolatot élvező papságnak szellemét, s a gondolat szabadságának elfojtása és az egyéni gyarlóságokból felhalmozódott sokféle visszaélés a forradalom viharait támasztja a kereszténységben.

Megszületik a protestantizmus. Eleinte úgy látszik, hog[^] az új irányzat, mely az egyházat a régi egyszerűséghez akarja visszavezetni, végleg győzedelmeskedik; de a pápaság elvesztett hatalmának jó részét ismét visszaszerzi.

A protestantizmus pedig a szervezkedésben maga is csakhamar szigorú formai korlátokat állapított meg, s ma már a keresztény egyházak, számban megokosodva, nem csupán a krisztusi béke és szeretet ápolásában és terjesztésében buzgólkodnak, hanem egymással való versengéseik folytán a politikai és társadalmi ellentétek kiélesítéséhez is hozzájárulnak.

E közben pedig egyre terjed a vallási közönyösség és a lelki elzúllás.

Az állami alakulások kezdetén, szintén jellemző a formák egyszerűsége, s az egyes ember anyagi és erkölcsi érdekeinek közvetlen védelme és gondozása.

Az elődöktől örökölt szokás a nép életének legfőbb szabályozója. Amint azonban nagyobb nemzetek alakulnak, szigorú törvények szorítják a haladást korlátok közé. Az egyes ember erejének parányiságával elvész a népek áramlásai között, a boldogulás legelső biztosítékát magának az összeségnek, a városnak, a nemzetnek hatalma képezi.

A népek kormányzását vezető testületek, osztályok, fe-

jedelmek pedig az államok életébe is beleviszik nagyravágyó ambícióikat, saját erők fokozására felkeltik a tömeg önző indulatait és örökös háborúzás színterévé teszik az egész világot.

Az erős felé a dicsőség, a hatalom; a gyengéé a szégyen és szolgaság. A győztes a zsákmányolt kincsek bőségével gazdagítja népét, a vesztes mindenéből kifosztva könyörög kegyelemért. Az egyes ember sorsa odanőtt a nemzetéhez, s ott dől el a csatamezők vérontásai között.

Legfőbb érdeké válik tehát, hogy az állam életének és dicsőségének biztosítására minden polgár erős, vitéz, önfeláldozó harcos legyen. Ezért az állam szintén kiterjeszti jogát a kis gyermek életére, a férfias bátorságot, harczratermettséget tűzi ki a nevelés céljául; a haza törvényei s a fejedelem személye iránt való feltétlen engedelmességet, hűséget és hódolatot emeli a legelső polgári erénynyé. A hősi halál a legnagyobb dicsőség, a hazaárulás a legrútabb bűn!

A háború zajában egyes polgárok anyagi és erkölcsi érdekeinek ápolására az állam alig gondolhat. Még béke idején is a nemzet anyagi erejének java' részét maga az állam használja fel, létének, tekintélyének, hatalmi törekvéseinek biztosítására. Ezernyi ezer ember boldogulásának előmozdítására elég erő soha sem marad.

Az állam életében felhalmozódó sokféle önzés, zsarnokság, kegyetlenség miatt s a nemzetek versenygéseiből támadt háborúk embertelenségei és rombolásai közben pedig pusztul a jólét, terjed a meghasonlás, elégedetlenség, a társadalmi és nemzetiségi gyűlölködés és felüti fejét az anarchia.

Az ellen a szellem ellen, mely az egyházban és államban a hatalmi törekvések biztosítása végett, s az emberben oly könnyen kifejlődő zsarnoki hajlam ösztönzése folytán a gondolat, lelkiismeret s egyéni szabadság lenyűgözésére vezetett, nemcsak vallási, hanem politikai téren is keletkeztek tisztító forradalmak.

Az ember mind jobban kezdi érezni, hogy belénevelt előítéletek sokasága, s korlátlan tekintélyek megfélemlítő ereje miatt nem képes tiszta gondolkodással megtalálni az igazságot, kedélyének természetes fejlődésében elérni a lelki tisztaságot, s cselekvésének szabadságával megalkotni saját maga és szerettei számára a földi boldogságot.

A felszabadulás vágya egész félénken nyilatkozik meg a XVII. század kezdetének filozófiájában.

Az egyház és állam dogmáit nem tanácsos érinteni, elrettentő példa Galilei szomorú esete, de a tudományos ismeretek értékét kicsinyelni, megtámadni szabad. Descartes tehát egész zavartalanul tépelődhetik a világi bölcsek tanításainak ingatagságán, s nyugodtan keresheti azt az egyetlen egy bizonyosságot, a melyre a tévedések kizárásával lehet az egész emberi tudományt felépíteni.

Az egyház előtt gyanúsnak tűnhetett volna fel ez az alapigazság-keresés a kétségbe nem vonható igazság után való vágyakozás. Midőn azonban Descartes, elmélyedésének eredményéül azt a tételt állapítja meg, mint föltétlen bizonyosságot, hogy »gondolkodom, tehát vagyok« s ez alapigazságból mindjárt az emberi lélekre, s az istenre vonatkozó egyházi tanításokat vezeti le legelső következményekül eloszlik a gyanakodás oka, hiszen mintha csak Descartes is az egyház dogmáinak erősítésére állapította volna meg az ő alapigazságát.

Az állam egy tudós ártatlan töprengéseivel egyáltalán nem is törődik!

Pedig a francia tudós gyanútlan kételkedésében már benne van a francia forradalom csirája!

Descartes a gondolkodást igyekszik az örökségül kapott tévedések és előítéletek korlátai közül kiszabadítani, hogy megtalálhassa a feltétlen igazságot; utána Rousseau már a gyermeket akarja kivonni a mesterkelt és hazugságokkal telt műveltség hatása alól, hogy a természet romlatlan világában fejleszse ki az ember teljes szívjóóságát és nemességét; s egyszerre csak nagy szellemű férfiak egész serege dolgozik azon, hogy felszabadítsa magát az embert, s az egyházi és állami intézmények romjai felett, teljes korlátlansággal építse meg a szabadság, egyenlőség és testvériség eszményi alapjain azt a szövetséget, mely a népek boldogságát fogja szolgálni és biztosítani.

De a tekintély zsarnokságait a fékevesztett tömeg tobzódása váltja fel. S amint előbb szent életű férfiakat, becsüle-

tes polgárokat és hősöket juttatott hóhér kezére az egyház és állam korlátlan hatalmával visszaélő emberi indulat: az Isten, s a törvény nevében! úgy most a tömeg hurczolja az egyház és haza, a társadalom és tudomány kitűnőségeit a guillotine alá, hogy ez által tegye teljessé a »szabadság, egyenlőség és testvériség« győzelmét és dicsőségét!

Néhol az egyházi és állami szervezet egyazon népfaj által lakott, földrajzilag és tisztán határolt területen békésen helyezkedik el egymás mellett, s megosztja az erkölcsi élet s az anyagi érdek gondozását; sőt benső kapcsolat folytán az állam vallásos jelleget nyer, illetőleg nemzetivé válik az egyház. De ma már az összhangzatos együttélésre kevés példa található. Egyházak és államok határvonalai összevissza keresztezik egymást, s a hatalmi versengések kemény harcokká fajulnak a közös területen.

Ahol pedig különböző népfajok széthúzó állam-alkotási vágyai és törekvései, s e melleit többféle vallásnak egymással örökké harczban lévő szervezetei terjesztik az ellentétet és gyűlölködést, ott magában e vallási és politikai széttagoltságban van a nép boldogulásának legfőbb veszedelme és a békés előrehaladásnak legnagyobb akadályja.

Az ezerféle érdekből származó lázas tevékenység s megújuló harczok között, szüntelenül forrongó, hullámzó tömegnek látszik az egész emberiség. Mintha e vergődésben nem volna más törvény, mint a véletlenség, s mintha a küzdelem végtelensége magát a céltalanságot jelentené.

A mindenség titkait kutató tudós nem talál absolut nyugalmat az anyag parányi atomjaiban, nem az égi testek mérhetetlen óriásai között; nem talál sehol. Mindenütt ellentétes erők küzdelme folyik szünet-szüntelen.

S midőn az ember e sürgő forgó eleven világ megértésének vágyával fog a vizsgálódáshoz, csakhamar a csüggedés érzelmével látja maga előtt feltárulni a jelenségek végtelen sokféleségét.

De egy-egy hatalmas szellem bölcsességével kibontja e sokféleség látszólagos chaosából a közös tartalmat, az elrejtett belső okot, hajtó erőt.

A létért való küzdelem oly egyszerű s mégis oly mély-séges gondolata az élet jelenségeinek egész szövevényét vilá-gosítja meg.

Az emberi élet is az élet akarását a létért való küzdel-met követeli meg mindenkitől. E létakarás mint az emberiség korával egyidejű s ennél fogva egyik legerősebb ösztön él ben-nünk s hajt mindnyájunkat az élet és a boldogság feltételei-nek megszerzése után.

A dölyf, kapzsiság, zsarnokság, tobzódás, vérengzés jelzik ez ösztön elfajulásait s kitöréseit.

De az önzés által indított küzdelmek kegyetlenségei köz-ben nem képes az ember nyugalját, boldogságát megtalálni, s a társas élet nevelő hatása alatt oda emelkedik, hogy a józan értelemben, az esztétikai ízlésben és vallási érzelmekben eredő erkölcsi erővel szorítja saját durva önzését korlátok közé, s teszi azt folyton nemesebbé.

Az emberi társadalomban megnyilatkozó és felhalmozódó erkölcsi erő állandó intézmények létesítése által is azon mun-kálkodik, hogy az embert önzésének korlátozása és megne-mesítése által önmaga boldogulásában támogassa és az egész tár-sadalomra nézve hasznosabbá, értékesebbé tegye.

Ily-társadalmi intézmény a szabadkőművesség is.

A szabadkőművesség története.

Természetes ösztönkép él és munkálkodik az emberben a létakarás, s a boldogság után való vágy és igyekezet. Ebben van előrehaladásunk végső oka. Testi, lelki erőink kifejtésével törekszünk az anyagi és erkölcsi javak megszerzésére; dolgozunk, Táradunk, takarékoskodunk, és védjük magunkat s vagyónkat az idő mostohasága, az állatok vadjai vagy reánk törő embertársunk ellenében.

Munkásságunk, küzdelmeink céljának biztosítása végett pedig társulunk egymással és évezredekten átvonuló fejlődés eredményeképp megalkotjuk ezt a mai társadalmat.

Csakhogy az idők folyamán oly nagy ellentétek fejlődtek ki az emberi társadalomban, hogy épen azok miatt vált igen sokszor az egyes ember élete nehezzé, boldogulása lehetetlenné.

Egyenlőtlenül oszlik meg az erő, a munka, a siker. Az egyik elpusztul az élet nélkülözhetetlen szükségletei után való vergődésben, a másik léhán és dologtalanul dúskál a felesleg bősége közt, s az élet gyönyörúségeiben.

Es feltámadnak az önzés elfajult indulatai: az erős zsarnoksága, a gyöngé irigysége. Folyton bonyolultabbá válik az jösszeség élete; a tudomány világgraszoló remekei, a jólét, gazdagság, fény és pompa nem képesek megszüntetni – de még csak eltakarni sem – a sok elvetemültséget és nyomort.

Éleseszű s nemes jellemű férfiak már régtől fogva felismerték az emberi társadalom tökéletlenségeiből származó veszedelmeket, és arra törekedtek, hogy a megnyilatkozó bajokat enyhítsék. Mint bölcsék, törvényhozók, vallásalapítók hirdetik az önismeret szükségességét, az önzés korlátozását, a szerencsétlen iránt való részvét kötelességét; féket vetnek a hatal-

maskodó erőszakosságaira, s pártfogásukba veszik elgázolt, összerokadt embertársukat.

E törekvések támogatására kisebb, nagyobb csoportosulások, szervezett társulatok is keletkeznek. Teljessé azonban az eszme diadala csak akkor válik, midőn megjelenik a földön Krisztus, hogy felemelje az embert a humanizmus magaslatára. Megalakulnak a keresztény gyülekezetek. S a középkor századaiban főleg a keresztény egyház kebelében, majd később az egyházon kívül is, újra keletkeznek társulatok, melyek az emberi boldogság vesztére törő indulatok korlátozását a felebaráti szeretet terjesztését és a becsületes életet választják céljokul.

Mind ezen törekvések közös alkotó eleme: az igazságot kutató bölcsélet, a lelket nemesítő emberszeretet, s a haladás ügyének szentelt munkásság.

A szabadkőművesség, mint philosophiai, philantropikus és progressiv intézmény^ erkölcsi tartalmára nézve e philosophiai, társadalmi, vallási törekvésekkel és társulásokkal azonosítja magát. A szabadkőművesség története tehát lényegében véve a legelső öntudatosan jóra törekvő emberrel kezdődik, s magában foglalja mindazt a munkásságot, mely bárminő formában, bárminő szervezetben, az értelem világosságának, a szeretet melegének terjesztésére, s az erkölcsi jónak gyakorlására irányult.

Egészen más a szabadkőművesség szervezetének, szövetségének története.

A szabadkőműves lelkületű emberek a természetes társulás ösztönénél fogva minden időben kerestek rá módot és formát, amely szerint jóra irányzott törekvéseiket együttes munkássággal eredményesebbé tegyék.

Ilyen jellegű társulásokat találhatunk a régi népek valóságos csoportosulásai között is. Egyes ókori bölcselők iskolái' bizvást megtisztelhetők a szabadkőműves névvel. A kereszténység a maga krisztusi egyszerűségében tiszta szabadkőművesség. Ez a szellem bevonul a középkor egyes vallási, politikai társadalmi intézményeibe is, míg végre a XVIII. században a mai szabadkőműves szövetséget alkotja meg.

Mind ezen társulások, melyek erkölcsi tartalmukban a

szabadkőművességgel azonosíthatók, bizonyos ismertető jeleket, szokásokat vettek fel. Gazdagodtak ez alakítások a titkos összejövetelekre kényszerítő üldözések idején s a vallásos szertartások, mysteriumok hatása alatt, főleg a középkorban, midőn a hitbuzgó népek kedélye a mysticismus sejtelmességeibe mélyedt.

Innét van az, hogy a szabadkőművesség mai napon is, bár a szövetségnek titkos jellege egyáltalán nincsen, oly jelképes szertartások között tartja összejöveteleit, melyeket a régi hagyományok iránt való kegyelettel ápol, egyszersmind azonban a visszaélések és hétköznapi lárma betolakodása ellen védelmül használ.

E külsőségek soha sem képezték a szabadkőművesség lényegét. Többször mentek módosuláson keresztül anélkül, hogy ez által a szabadkőművesség erkölcsi tartalma, értéke változott volna meg.

Másrészt voltak és lehetnek a nagyvilágon hasonló külső szokásokat, szertartásokat követő társulások, melyekhez a szabadkőművességnek egyáltalán semmi köze sincsen.

A külső formák, valamint maga az elnevezés is, a szabadkőműves szövetséget történelmi fejlődésében a kőművesek és kőfaragók középkori czéhével kapcsolják össze.

A középkor vallásos buzgósága és a keresztény egyház hatalma fenséges templomok építésére való törekvésben is kifejezésre jutott.

A templomépítés szolgálatában álló szerzetesek elvégezték a munka szellemi vezetésének nagy részét, de a kövek megfaragására, a falak felépítésére leginkább a szerzeteken kívül álló kőműveseket kellett alkalmazniuk. E munkások közül kiváltak azok, akik a nagyobb ügyességet, fejlettebb ízlést megkövetelő munkát végezték, jobb fizetést s többféle kiváltságot élveztek s a szabadkőműves nevet viselték.

A szerzetesek rendszeren a kolostor mellett állították fel azt a »lodge«, »Bauhütte«, nevű ideiglenes épületet, építősátrat, amelyben a munkások, kőművesek elhelyezéséről gondoskodtak.

A szerzeteken kívül álló kőművesek és kőfaragók, akik a nagyszerű templomok építésének munkájában, s a szerzetesek társaságának fejlesztő hatása alatt magasabb műveltségre

tettek szert, később a szerzetesektől független kőműves, kőfaragó társaságokba, páholyokba álltak össze; a szerzetesek felavatásánál látott szertartások szerint vették fel tagjaikat, titkos jeleket állapítottak meg, s a vallásos és erkölcsös életet egymástól szigorúan megkövetelték

Ily páholyokból alakult a XIII. század közepén Németországban a nagy német kőfaragó szövetkezet. A ránk maradt kisszámú oklevelek a strassburgi páholyt mondják az építő testületek fejének. Később ilyen szélesebb hatáskörű páholy Bécsben, Kölnben és Bernben is keletkezett, mely utóbbi a XVI. században székhelyét Zürichbe tette át. A strassburgi páholy vezető szerepét a német birodalom építő testületei között még abban az időben is megtartotta, midőn a szász páholyok a reformatio idejében külön váltak és a főpáholy székhelyéül Dresdát, majd később Rochlitzot tették meg. Majd elszakadtak a cseh építőpáholyok is és a prágai páholyt ismerték el főhatóságul.

Úgy látszik, hogy e különválások békés megegyezés útján jöttek létre magának a strassburgi főpáholynak hozzájárulásával. Erre mutat az a jelenség, hogy úgy a dresdai, mint a prágai nagypáholyok hatáskörébe tartozó páholyok pörös ügyeikben a strassburgi páholyt ismerték el, vagy választották legfőbb bírónak.

A főpáholyok hatáskörét az 1459-ben kelt s legrégebbszintű tartott szabályzat körvonalozza. A messze elágazó szövetség sajátlagos beszédmodort, ruházatot, viselkedést és titkos szertartásokat állapított meg tagjai számára. Minden felszabadult segédőt megkövetelte, hogy a symbolikus jeleket olvasni, alkalmazni tudja, a páholy mesterjelének geometriai rendezésével tegyen a szerkesztésben való jártasságáról, ügyességéről bizonyosságot, s tanúsítsa a kőműves vagy kőfaragó mesler nevére való rátermettségét: »den gerechten Steinmetzgrund.«

Így váltak, alkalmasint a német építő páholyokban, rituális testületi jelzésekké azok a geometriai ábrák, a minők használata visszanyúlik a legrégebbszintű görög és római műemlékek koráig. E jelképek kiváló fontosságot nyertek abban az időben, midőn az írás mestersége még nagyon tökéletlen volt s egészen kis körre szorítkozott. Egy-egy ily jel a közlésnek,

megismertetésnek biztos eszközéül szolgálhatott, nem volt valamely nyelv szavaihoz kötve, s évszázadok számára őrizte meg a belé rejtett gondolatot.

Úgy látszik a strassburgi páholyok négyzetbe szerkesztett jele volt. A kerületébe tartozó fiók páholyok is ily jeleket használtak. A kölni kerület páholyai mesterjelüket egyenszárú háromszögbe szerkesztették. A bécsihez tartozó páholyok e célra a négyes ívet – Vierpass – a berniek, illetőleg a zürichiek a hármas ívet, – Dreipass, – használták.

A mesterjelek tulajdonképpen szövetségi jelvények voltak melyeket a testület tagjának szokásos ünnepek között csak a vezető mester adhatott át. A mesterjelet elajándékozni vagy még csak önkényesen megváltoztatni is, nem volt szabad.

Minden páholyok megvolt a maga főpáholyától kapott jelmiritája, kulcsa, mely a főpáholy mintájának részletét alkotta. A mesterjelek kulcsát titokban tartották és szerkezetéről nem tesznek említést irataikban. A rochlitzi főpáholyok 1462-ben kelt szabályzatából is kitűnik, hogy a mesterjelet, mint a páholy nagybecsű symbolumát, mily kiváló tisztelet illette meg.

Minden páholyok külön építőiskolája volt, melyben a növendékeket oktatták. Ha a tanuló a köteles vizsgálatot megállotta, s a remekbe készített munkájával a mesterek követelményeinek megfelelt, felszabadult.

A reformatio idején ez építő páholyok hanyatlásnak indultak, a XVIII. XIX. században pedig egészen megszűntek. A legszívósabbak egyike volt a drezdai páholy, melynek nagymestere Hübner. még 1865 végén több legényt avatott fel, a bemutatott remek alapján, kőműves mesterré.

A németországi építő páholyok szövetségével egyidejűleg Angliában is létesült ilyen társulat, s szépen virágzott, míg a XVI. század vége felé az építő művészet ott is hanyatlásnak nem indult. Ekkor a páholyok, hogy régi tekintélyüket, élénkségüket megtarthassák, tudós, előkelő férfiakat igyekeztek körükbe vonni, akiket azután befogadott kőműveseknek neveztek el. A páholyok hanyatlása azonban tovább tartott. A kőművesek, kőfaragók munkahiány miatt elszéledtek, a befogadott szabadkőművesek révén pedig a kor akkori iránya

szerint a humanistikus, bölcselkedő vizsgálódás nyert ππη nagyobb tért a páholyokban, míg végre az építőművészet eg^szén symbolikus jelentőségűvé változott át

Az ily módon átalakult négy londoni páholy 1717-bei egyesült és az első szabadkőműves nagypáholyt alapította meg.

A szövetség számára készült alapszabályzatot Comenius, Bacon és Locke philosophiai műveinek hatása alatt James Anderson szerkesztette meg.

Ez időtől kezdve a páholyok anyagi építéssel többé nem foglalkoztak. A régi szokásokat, jeleket és szertartásokat pedig jelképesen magyarázták.

A szövetség megtartotta a régi szabadkőműves elnevezést is, mert a kőműves munkálkodásához hasonlította a magáét. Amint a kőműves csak hibás, roskatag, vagy útban álló épületet rombol le, s jobbat, tökéletesebbet emel helyébe; a legnagyobb palotát is kicsiny kő és tégladarabok millióból épít fel; lefaragja az egyenetlenségeket, az apró törmelékét is okosan felhasználja; a homok és mész keverékével szilárd egésszé köti össze a lazán megrakott anyagot; minden munkáját a zsinór, csüggő és derékszög irányához szabja; s nem kívánja, hogy számon tartsák, melyik követ, melyik téglát rakta ő bele a hatalmas alkotásba, hanem a munka terhét és sikerét békésen osztja meg társaival; – úgy a szabadkőműves is csak az elfoglaltság és előítéletek düledező romjait, a haladás akadályait bontogatja s nemesebb alkotásokat emel helyibük; sok apró jócselekedetből építi fel az emberszeretet hatalmas intézményeit; lefaragni igyekszik mindazok gyarlóságait, a kiket munkálkodásában értékesíteni akar; nem veti meg a jócselekedet bármily kis darabját, hanem felhasználja azt a maga helyén; cselekedeteit a felebaráti szeretet erejével kapcsolja össze; minden gondolatát, minden tevékenységét az erkölcsi törvények követelményeihez alkalmazza és soha sem hangoztatja, mivel járult ő a páholy alkotásaihoz, hanem testvériesen vesz részt a munka terhében, s osztja meg az erkölcsi siker dicsőségét.

A szabadkőművesség ez új alakjában rendkívül gyorsan terjedt el. A philosopháló s humanistikus szellem, mely ez idő tájt a művelt népek gondolkodását egészen áthatotta és meg-

hódította, az érdeklődést és rokonszenvet a szabadkőművesség (felé irányította, s a páholyok keletkezését igen megkönnyítette. Az emberek közé emelt korlátok lerombolásán s a felvilágosodás és emberszeretet terjesztésén munkálkodó szabadkőművességet azonban a római szentszék elítélte. XII. Kelemen pápa 1738 ápr. 28-ának kibocsátott bullájában a szabadkőművességet egyházi átokkal sújtotta. Mivel a szövetség azért csak terjedt tovább, sőt nemsokára uralkodókat is tagjai közé avatott, XIV. Benedek 1751 május 17-dikén az egyházi átkot megújította. VII. Pius ugyanazon a héten, melyen a Jezsuita rendet újra helyreállította, a harmadik egyházi átokkal sújtotta a szövetséget. Ismétlődött az átok 1821-ben VII. Pius és 1826-ban XII. Leo alatt; IX. Pius maga is többször mondott egyházi átkot a szabadkőművességre.

Nemcsak a katolikus papságtól kellett a szövetségnek üldözést szenvednie. A protestánsok között is akadtak egyesek, akik a szabadkőművességet megtámadták.

Nem számíthatott a szövetség az absolutistikus uralkodók s a forradalmi tömegek rokonszenvére sem.

Legtöbbet szenvedtek a szabadkőművesek Spanyolországban és Portugáliában. V. Fülöp 1740-ben XII. Kelemen pápa bullája következtében szigorú rendeletet adott ki a szabadkőművesek ellen. A madridi páholy több tagját elfogták, az inquisíció börtönébe zárták, vagy gályarabságra hurczolták.

IV. Ferdinánd a szabadkőművességet halálbüntetés terhe alatt üldözte s tilalmát szigorúan meg is valósította.

Portugáliában maguk a páholy megalapítói: Coustos és Mouton árulás folytán az inquisitio kezébe kerültek.

Az üldözések Spanyolországban és Portugáliában átnyúlnak a XIX. századba. 1810-ben Lissabonban 30 előkelő kőművest bilincsbe vertek s az azori szigetekre deportáltak. VII. Ferdinánd spanyol király 1824-ben a szabadkőműveseket törvényen kívül állóknak nyilvánította. 1825-ben a granadai páholy két tagját felakasztatta. Fogság, tortúra, akasztófa várt a felfedezett szabadkőművesekre és sokszor elég volt a gyanú, hogy miatta ártatlan emberek, mint szabadkőművesek szenvedjenek gyalázatot.

Sokat szenvedtek a szabadkőművesek a francia forradalom vérengzéseiben is. A korlátain áttört nép őket isj üldözőbe vette s egész páholyokat vitt a vérpadra. A rémuralom alatt az összes páholyok szüneteltek.

A szabadkőművesség pedig a támadások idején symbolikus jelentőségűvé teszi az életől megfosztott kardot, s a vérontás fegyvereiből munkás szerszámot kovácsol; hiszen az ő védelmére elég az a dicsőség, amit Franklin, Washington, Mozart, Haydn, Goethe, Schiller, Lessing, Nagy Frigyes, Garibaldi, Kossuth, s annyi sok világtörténelmi név, a szövetségre áraszt, s az a tisztesség és becsület, amit számára a tudományos és művészeti, politikai és társadalmi élet ezernyi ezer munkása és kitűnősége szerez.

A felvilágosodás és humanizmus terjedése, s a politikai szabadság fejlődése mindenütt a szabadkőművesség fellendüléseivel járt együtt.

A XVIII. században már Németalföldön, Spanyolországban, Portugáliában, Német, Svéd, Orosz, Lengyel, Törökországban, Schweizban és Amerikában gyökeret vert a szabadkőművesség, sőt már Kelet-Indiában is tért foglalt. A szabadkőművesség kakor még teljesen az angol nagypáholy befolyása alatt állott. A fejlődés azonban a fegyelem meglazulását vont maga után, s a helyes iránytól nem egy eltérést mutatott.

A XVIII. század végén Németországban keletkezik az a szabadkőművesi mozgalom mely a szövetséget a lényegével egyáltalán össze nem egyeztethető törekvésektől megtisztítja, s a szabadkőművesség régi egyszerűségét és testvéries szellemét új életre kelti. A XIX. század elején már erős a haladás a szabadkőművesség fejlődésében. Az angol nagypáholy mellett új nagypáholyok keletkeznek, s mint egyenlő jogú szabadkőműves főhatóságok a páholyok fegyelmeztségét biztosítják, egymással kötött szövetségeik által pedig az egész világ szabadkőműveseit egységes testvéri lánczczá fűzik össze. Az erőteljesebb fejlődés a XIX. század második felére esik. Ma már a páholyok száma a 8000-et meghaladja, s a szövetség az egész műveit világra kiterjeszti áldásos munkásságát. Európában a nagyobb államok közül csak Ausztria és Oroszország teszi meghonosodását ez idő szerint lehetetlenné, bár Ausztriában

a magyar nagypáholy védelme alatt élénk szabadkőművesi tevékenység folyik. Amerikában óriási méretei vannak a szövetségnek. Vannak szabadkőműves páholyok az egész világon mindenütt, különösen a gyarmatosított helyeken. A szabadkőművesek száma túl van már a millión.

A szabadkőművesség törekvéseiben, irányzatában erkölcsi tartalmában s főszertartásaiban az egész világra kiterjedő egységes szövetség. Mivel azonban az elődöktől örökölt, s a hagyomány által megszentelt jelképes tormáknak teljesen azonos kialakulása, az egyes nagypáholyok függetlensége mellett lehetetlen volt; másrészt pedig a szabadkőművesség sem lehet ment tagjainak egyéni gyárlóságaitól, hiúságaitól; – a szövetségben különböző rítusok keletkeztek, melyek főleg eleintén belső egyenetlenséget, versenyzést is idéztek elő.

A különböző rítusok közül jelentőségre nézve kiválik a symbolikus szabadkőművesség, mely a régi kőművességgel a kapcsolatot abban is megőrizte, hogy tagjai között három: mester, legény és tanoncz fokozatot különböztet meg.

Másik nagyon elterjedt rítus a 33 fokban dolgozó skót szertartású, mely 1740 körül Parisban keletkezett a Nagy-Britanniából száműzött Stuart család párthíveinek körében.

Mind jobban erősödik az az irányzat, mely oda törekszik, hogy a szertartások jelentőségére vonatkozó nézetek tisztázásával a külsőségek lehetőleg egyszerűekké és egységesekké alakíttassanak át.

Bár e cél még teljesen elérve nincs, ma már a különböző rítusok versenyzése megszűntnek tekinthető; a testvérek mindenütt békés harmóniában fáradoznak kulturális aesthetikai feladataik teljesítésében.

A szabadkőművesség lényege és hivatása.

A mai szabadkőművességnek mint az egész világra kiterjedő philosophiai, philanthropikus és progressiv szövetségnek alkotója és fenntartója az az erkölcsi erő, mely úgy az egyes embert, mint magát a társadalmat az önzés indulataiból származó elzúllás veszedelmétől megmenteni, s az elérhető megelégedés és földi boldogság számára megtartani törekszik.

Oly férfiak lépnek tehát abban szövetségre, akik tanultságuknál, műveltségüknél fogva meg tudják ítélni önmaguk és embertársaik sorsát és kutatni képesek a meghasonlások okait, érzésük melegsége és tisztasága által részvételt vannak a szerencsétlenek iránt, s férfias akaraterejük tudatában minden nemes elhatározás, munkásság, küzdelem támogatására bármikor készek.

A páholyok tehát kénytelenek igen magas erkölcsi mérték alá állítani mindazokat, akik bebocsátást kérnek; s ha már a gyarló emberek világában tökéletességet senkitől sem várhatnak, az erkölcsi tisztaságot, a szívjóságot s az önzetlen jóakaratot feltétlenül megkövetelik.

A végtelenül bonyodalmas társadalmi élet végső okainak kutatása adja meg a szabadkőművesség philosophiai jellegét. Nem oly értelemben, hogy a szövetség a philosophiát mint tudományt műveli, s az egyes páholyok a tudományos társaság nevére vagy rangjára törekednek; hanem, hogy a szabadkőművesség a philosophia megvilágosító és fegyelmező erejével védelmezi etnikai törekvéseit a czéltalanság és az eltévedés veszedelmei ellen.

A philosophia vezérlő eszméje az igazság. A szabadkőművesnek folytonosan törekednie kell arra, hogy tanulás, ko-

moly gondolkodás, okos emberek társasága által értelmét folyton művelje, levesse magáról azt a sokféle előítéletet, a mivel a köznapi életben conventionális szokás, politikai pártállás, felekezeti szükkeblűség, egyéni érdek, személyes sympathia folyton korlátozza; s a gondolkodás teljes szabadságával keresse mindenben az igazságot.

Vizsgálódásai közben csakhamar megérti, hogy a létért vaió küzdelem, s a boldogságra irányuló törekvés, mindenkinek legszentebb emberi joga. E jog elismerése e jog tiszteletét követeli meg tőlünk. Már a vad ember vagy állat ösztönszerű társulása is a létfenntartás és boldogulás természetes céljait szolgálja, s fejlődjék bár a társadalom bármiig magas fokra, minden emberi intézmény végső okának keresése ide vezet.

Mégis, az emberiség televan boldogtalansággal és nyomorúsággal. A hatalmas államok hadseregeik erejével, a fényes egyházak papjaiknak bölcseségével, a tudomány és művészet világraszóló eredményeivel és alkotásaival, az iskolák, közművelődési, politikai, közgazdasági, jótékonyági intézetek közös fáradozásaikkal nem képesek az embert még az éhenhalás nyomorúságától s a bűn fertőjétől sem megmenteni.

Mert a társadalom tagjainak nagy része még odáig sem emelkedett, hogy a létért és boldogulásért való küzdelem jogát minden embertársában meglássa, elismerje és tiszteletben tartsa.

A zsenge gyermek, az aljas gonosztévő, a vérengző zsarnok jelzi a fejlődés legalsó fokát: a durva önzést. Az egyén az egész világtól azt követeli, hogy az ő tetszése szerint forogjon. Előtte csak egy jogos vágy, egy jogos akarat van: a saját magáé. A kis gyermek neki megy a másiknak, mert az ő játéka kell neki. A gazember agyonüti felebarátját, hogy hidegülő testéről lehúzza a ruhát, dermedő ujjáról a gyűrűt. A zsarnok seregesen korbácsolatja, tömlöczbe vetteti, felakasztatja mindazokat, akik másképp merészelnék cselekedni, vagy még csak gondolkodni is, amint ő neki tetszik.

A társadalom fejlődésével magasabb erkölcsi fokra emelkedik az egyén is. Megalakul a család, osztály, nemzet, egyház. Az egyes ember mind ezeken a körökön belől lemond már önmagáról, a köz érdekében élni, munkálkodni, szenvedni,

meghalni kész; de mintha az egyes emberek csak azért tették volna le önzésüket, hogy annál többet halmozzanak föl az összeség számára, és így jön létre a tömeg önzése.

A szabad görög, a büszke római a rabszolgák seregével veszi magát körül. A középkor vitéz lovagja hősi dolognak tartja a polgárnak, parasztnak kifosztását. A jámbor keresztény boldogan viszi a rőzsét a hitehagyott máglyája alá. Az előrehaladt újkor felvilágosodott embere nem szégyenli, hogy baromként árulja másszínű embertársát. A művelődés élén haladó angol mint nemzet, mesés nagyságú vagyont, s fiainak keservesen megsiratott ezreit áldozza fel, hogy a világ másik sarkában legázoljon egy szabadságszerető jámbor népet!

Mily magasan emelkedik ki erkölcsi értékére nézve egyesek és tömegek önzése felett a Krisztusban isteni fenségképen ragyogó humanizmus.

Az ő szeretetében már nincsen zsidó és nem zsidó. Az ő tanításában Isten már nem egy kiválasztott népnek kegyetlen félelmetes, boszuálló istene, hanem a mi atyánk, akinek mindnyájan édes gyermekei vagyunk. Az ő imádsága nem egy faj, nem egy nemzet, nem is egy vallás tagjainak lelkét emeli fel magasra a Föld porából, hanem minden jóratörekvő emberét. »Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben«. Nem a Földön; földi istenek nincsenek! itt csak emberek vagyunk édes mindnyájan. »Szenteltessék meg a te neved«. A bölcs, az igazságos, a jó Isten neve! »Jöjjön el a te országod«. Az igazság és szeretet országa! »Legyen meg a te akaratod«. Nem az én akaratom, nem a mi akaratunk, nem az önzés akarat, hanem az igazság és szeretet által megtisztult akarat. »Miképpen mennyben, azonképen itt e Földön is.« Az igazság és szeretet országa itt e Földön nincs meg, nem is lehet meg s csak mint örökké megújuló vágy, fohász száll fel a jámborok lelkéből s irányítja a nemes cselekedeteket. »A mi mindennapi kenyerünket add meg minékünk ma.« Nem fényt, nem gazdagságot dicsőséget kérünk önmagunknak; nem is tűznek, víznek, döghalálnak átkát ellenségeink számára, hanem kenyeret! Mindennapi kenyeret! Kérünk ma, amint kértünk tegnap és kérünk kell holnap is, mert a nélkül nem élhetünk. És nem én kérem, nem az enyémet kérem, nem a családomét,

fajomét vagy a hatalmasokét, hanem együtt kérünk mindnyájan, mindenki számára; kenyér mindenkinek kell, s hogy mindenki számára legyen, az közös imádság, közös vágy, közös kötelesség! »És bocsásd meg a mi vétkeinket«. Az igazság és szeretet örök istene ellen elkövetett vétkeinket! Nincs nyugalom, nincs boldogság a mi lelkünkben, szükségét érezzük a megbocsátás felemelő erkölcsi erejének, s azért kérjük a bocsánatot magunk számára. Lelki életünk visszatért harmóniájában pedig ... »mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek.«

Ennél nagyobb erkölcsi magaslat nincsen ember számára!

A szabadkőművesség philosophiai és ethikai irányzata a humanismus felismerésére, ápolására és terjesztésére törekszik) A páholy főtevékenységét befelé irányítja, a mennyiben tagjait az önzés leküzdésére az igazság követésére, a felebaráti szeretet ápolására, s a jócselekedetek gyakorlására buzdítja és szünet nélkül azon fáradozik, hogy a testvéries érzületet az egész emberiségre kiterjessze.

A páholy csak azokat fogadja be körébe, akiket jóhírnévü, szabad férfiakul ismer, s kikiről felteszi, hogy testvériesen egyesülni fognak szellemi és erkölcsi haladásukra irányzott törekvésükben, – fajra, nemzetiségre, vallásra, társadalmi helyzetre, vagy politikai pártállásra való tekintet nélkül; maguktartására nézve pedig legfőbb zsinórmértékül a tiszta erkölcsi törvényt ismerik el.

A szövetség nem kivan hitvallást tagjaitól, de megköveteli tőlük, hogy nézeteik és állásaik különbsége mellett is testvérekül tiszteljék egymást és soha meg ne sértsék azt a szeretetet, mely az embert, mint egy atya gyermekeit köti egymáshoz!

De amint a szabadkőművesség a philosophiát nem tudományos eredményekért műveli, úgy az ő humanismusának célja sincs a magasabb erkölcsi felfogás megismerése, vagy a páholytagok humánus gondolkodása által elérve.

A szabadkőművesség hivatása tehát nem abban van, hogy tagjait, – a társadalom küzdelmeiből kivonva – alamizsnák osztogatására nevelje, jócselekedetek gyakorlására szoktassa, a

szelíd, tiszta érzelmek világában való révedezésre vezérelje, s mindezek által a szerzetesi élet tökéletességének iskoláját alkossa meg.

A szövetség azért keresi az igazságot s az érzelmek tisztaságát, hogy azt a társadalmi élet minden megnyilatkozásába belevigye. Sőt magát az igazságra és a humanizmusra való törekvés erős vágyát is a társadalmi fejlődés hatalmas előmozdítójává tegye. Nem foglalja le egyiket sem tagjai számára, hanem arra törekszik, hogy a szabadkőművesek minden munkássága az igazság és a humanizmus megvalósítása által gyarapítsa azt az erkölcsi erőt, amely nélkül nem csak a páholyban, de az egész emberiségben sincs igazi megalégedés és haladás.

A szabadkőműves páholyok nem a serdülő kor számára szervezett iskolák, ahol tanfolyamok vannak berendezve bölcséleti ismeretek elsajátítására, s a humanizmus megértésére, nem is az élet küzdelmében meghasonlott, vagy elaggott embertársaink menedékhelyei, ahol egy képzelt világ eszményi tisztaságában való elmerengés szerzi meg a reményvesztett boldogtalanságnak az enyhületet. Nem!

A szabadkőművesség az akaraterő és munkaszeretet teljességében levő férfiak szövetsége, amelyben előítéletektől megtisztult értelemmel, s a szeretet melegétől áthatott érzéssel dolgoznak az emberiség anyagi és erkölcsi haladásának védelmén és előrevitelén.

A philosophia megérteti, s a humanizmus átéretteti a szabadkőművessel, hogy minden egyes ember létének és boldogulásának védelme és biztosítása a társadalom tagjainak közös érdeke, s így közös kötelessége. De e kötelesség teljesítésére a legbölcsebb gondolat, s a legnemesebb érzés sem elég; oda cselekvésre van szükség, az egész világra kiterjedő önzetlen, céldutatos és soha nem csüggedő cselekvésre! Ezért a szabadkőművesség a munkásságot az emberi nem parancsoló törvényének tekinti, tagjainak kötelességévé teszi, s a henyélését kárhoztatja. A munka nem egyes osztályok joga, vagy kötelessége; dolgoznia mindenkinek kell, aki él, munkaképességét már elérte és még el nem veszítette. Az ember munkaképessége, úgy az egyénnek, mint az egész társadalom-

nak legdrágább tőkét képezi, amely azonban csak addig értékesíthető, míg az élet tart, s az utolsó szívdobbanással örökre elveszett. A léha, henye élet a legnagyobb bűn és legnagyobb tékozlás.

A szövetség a közjóra szentelt munkásság jogát és érdemét soha sem kívánta önmaga számára lefoglalni, s hiú versenyésbe nem bocsátkozik e tekintetben semmiféle intézménnyel. Teljes elismeréssel vallja, hogy úgy az állam, mint az egyház, a sokféle egyesület, de minden egyes becsületes ember is a közös jólét érdekében fárad.

De mi az eredmény a segélyre, gyógyításra váró emberi nyomorúság nagyságához képest?!

A szabadkőműves páholy vizsgáló tekintettel keresi, hol küzdök az ember egyesével vagy csoportosan nemes cél érdekében elégtelen erővel. Nem várja, hogy kérjék, nem nézi a munkás hitét, fáját, ruháját, nem kérdi kié a kezdeményezés érdeme, kié lesz a siker dicsősége? siet segítségül vinni a maga erejét; mert a szövetségnek nincs más célja, más ambíciója, mint hogy azt az anyagi és szellemi erőt, amely benne a nemes munkásságra törekvő férfiak társulása folytán halmozódott fel, parlagon ne hevertesse, hanem az emberi társadalom javára minél nagyobb haszonnal értékesítse.

Ez adja meg a szabadkőművesség progressiv jellegét. Előre! Ez a jelszó. Előre! az igaz, a szép és erkölcsi jó eszméi által bevilágított végtelen utón, csüggedés, habozás, kishitűség nélkül!

A progressiv irányzat mindenk előtt azon munkálkodik, hogy az emberiséget a humanizmus erkölcsi magaslatára való törekvésben segítse, s az önzés különböző indulataival által emelt akadályokat a haladás útjából eltávolítsa. Teljes erejével támogat tehát minden oly szellemi tevékenységet, mely a testvéri érzésnek ápolására és terjesztésére irányul; kárhoztat minden kényszert, mely a lelkiismereti vallási és a szellemi szabadságot veszélyezteteti és minden üldözést, mely bármely hitet, vagy gondolkodást erőszakkal elnyomni törekszik.

E szempontból kiváló gondot követel a gyermeknevelés, s általában a közoktatás ügye.

A szabadkőművesség azon buzgólkodik, hogy az iskolákat azon szellem hassa át, mely az embert felebaráti szeretetre, erkölcsös életre, s a munkásság megbecsülésére neveli. Az ifjúság testben lélekben erős, munkabíró és munkaszerető legyen.

Az oktatás minden fokához a jólétnek, erkölcsnek, haladásnak nagy érdekei kapcsolódnak.

A legszegényebb népnek is életszükséglete, hogy az elemi ismereteket megszerezze. A földművelés, ipar, kereskedelem intensivebb fejlődése szakiskolákat követel. Az egész nemzet életrealitása, versenyképessége, hivatottsága a tudományos és művészi képzés eredményeiben nyilatkozik meg. A szövetség ennél fogva mindenütt azon buzgólkodik, hogy a közérdeknek megfelelő jellegű iskolák keletkezzenek. Fejleszteni törekszik a nők nevelésére emelt intézeteket, mert a nő fejlettebb értelme, nemesebb ízlése a család útján az egész társadalomra nézve értékesül. Támogatja a nőknek gyakorlati életpályákra való kiképzését, mint a mai társadalmi viszonyok követelményét. Módot keres arra, hogy a tehetséges ifjak hivatásuknak megfelelő pályán maradhassanak, a tudományos vagy művészi talentum el ne kallódjék a szegénység keserves vergődése közben, a szellemi munkásságra alkalmatlan pedig ne a neki nem való iskolába meneküljön az egyéniségének megfelelő munka megtanulásának kényelmetlensége elől. Gondoskodását kiterjeszti a szerencsétlen nyomorultakra: siketnémákra, vakokra, hülyékre is; a nevelés áldásait ők se nélkülözzék! S öröködi a felett, hogy az ifjúság nevelésének munkásai mindenütt az igazság és szabadság éltető levegőjében teljesíthessék nemes hivatásukat.

Tőle telhetőleg igyekszik a szabadkőművesség megakadályozni, hogy a korlátoltság, önérdek, fanatismus hatása alatt épen a legnemesebb érzelmek: a vallás és hazaszeretet ne fajúljanak el az embereket egymástól szétválasztó, gyűlölködésre izgató erőkké. Hiszen amint a saját családunk szeretete nem kívánja meg tőlünk a másokénak gyűléletét, úgy a fajunk, nemzetünk, egyházunk iránt érzett hűséges ragaszkodás, önfeláldozó szeretet érzelmeinek tisztaságát sem kell a nemzetiségi, felekezeti vagy osztály gyűlölet nemtelen indulataival beszenynyezni.

Védelmébe veszi a szövetség a fejletlen gyermeket, ne-hogy az a szükséges felügyelet hiánya miatt veszedelmebe jusson, a nélkülözések közben elsenyvedjen, vagy gyenge testi erejében kizsároltassék. Gyámolítja az árvát, elhagyottat, a megtagadott csecsemőt. Menedékházakat létesít, ahol szegény gyermekágyas munkás nők kellő táplálkozásban és gondozásban részesülnek

Létesíteni törekszik oly intézményeket, a melyek a munkás nép erejének, épségének kizsákmányolását vagy gondatlanság által való megrontását korlátozzák. Terjeszti a járványos, fertőző betegségek ellen való védekezés ismeretét. Küzd e téren is a babona ellen. Gondoskodik afelől, hogy az orvosi tudomány áldásainak megértése minél szélesebb körben terjedjen. Neveli a népet a testi élet tisztaságára, gondozására; a beteget megtámadott erejének visszaszerzésében segíti; orvost, gyógyszerert küld a szegényeknek, a megrokkant tehetetlenek számára nyugodalmas menedékhelyek alapításán buzgólkodik.

A szabadkőművesség a munkahiányt a tökéletlen társadalmi alakulás egyik szomorú bizonyosságának tekinti. Ha a munka kötelesség, akkor gondoskodni kell arról, hogy az a dolgozni akaró számára lehetetlenné ne váljék. A szövetség mindenütt serényen működik közre, a munkahiányban megnyilatkozó társadalmi baj okának és következményeinek megszüntetésén, vagy legalább enyhítésén.

Minden erejükkel küzdenek a páholyok a társadalom legnagyobb baja, testnek, léleknek legnagyobb veszedelme a nyomor ellenében. De e téren csak lassan lehet haladni, mert régi jogok, s óriási anyagi érdekek szövvénye áll az útban, s a szabadkőművesség mindegyik félnek az igazság és méltányosság mértékével mér. Nagy feladat már magában azon óriási anyagi erő egy részének felszabadítása, a melyet ma az állam a hadseregére fordít, s azon törvények méltányos és igazságos megváltoztatása, melyek a földbirtok nagy részét a forgalomból kivonják és lekötik.

A szabadkőművesség a mellett a szellemi munka mellett, mely a társadalmi, közgazdasági és politikai viszonyoknak a népek milliói érdekében történő átalakítását czélozza, ma sem várja, míg a nyomor bezörget ajtain, hanem felkeresi az el-

hagyottat, ruhát ad a didergőre, kenyeret az éhezőnek, szerzámot a kifosztottnak . . .

S bemegey a börtönök szomorú lakóihoz, tanítja, mester-ségre szoktatja a szerencsétleneket, jóra való könyveket ad kezükbe, s anyagi segélylyel, munkaszerzéssel dolgozik azon, hogy midőn a börtön elbocsátja a megbűnhődött rabot, a társadalom befogadjon egy becsületessé vált embert! Leg-elsőnek siet az erkölcsileg megbotlott, vagy összeroskadt ember felsegítésére.

A szabadkőművesség folyton azon fárad, hogy a szegény, az elnyomott, a nehéz sorssal küzködő ne a becsület árán igyekezzék a boldogulásra; ne az isteni és emberi törvények fel forgatásából remélje sorsának javulását; ne a boszúvágyban keresse lelkének megnyugvását; s ne a vagyonos, vagy jó-módú iránt táplált gyűlöletből merítsen erőt a cselekvésre; hanem megértse, belássa, hogy minél szerényebb sors jutott neki osztályrészü, annál nagyobb takarékoszággal, önmérsék-lettel, józanszággal kell saját boldogulásán munkálkodnia; minél nagyobb tiszteletet tanúsít az erkölcsi és társadalmi törvények iránt, annál nagyobb mértékben számíthat azok védelmére; minél féktelenebb cselekedetre ragadhatja magát nemtelen indulatok által, annál fájóbban kell éreznie a törvé-nyek korlátozó, büntető erősségét; s minél inkább szorul az erősebb, hatalmasabb gyámolítására, annál inkább kell arra igyekeznie, hogy munkás, tisztességes, becsületes élete által felebarátai segítségére érdemes legyen.

Másfelől teljes jóakarattal és buzgósszággal arra törekszik, hogy az erős a gyengét el ne tiporja, hanem megvédelmezze; az úr a szolgát le ne nézze, hanem megbecsülje; a gazdag a szegényt ki ne zsarolja, hanem gyámolítsa; a hatalmas az el-nyomottal el ne tiporja, hanem felemelje; a boldog a bol-dogtalant el ne kerülje, hanem megvigasztalja; a tanult a tudatlant meg ne vesse, hanem felvilágosítsa; s hogy a szeren-csében, jólétben élő is embertársául ismerje a legnyomorultab-bat; s annál nagyobb kötelesség tudatában törekedjék mindenki a szerencsétlen felsegítésére és megmentésére, minél magasab-ban áll fölötte tudásban, anyagi és erkölcsi erőben.

A szövetség céljának megvalósítására egyfelől a páholyok belső szellemi életét, munkásságát emeli magasra, hogy így a testvérek egymásra gyakorolt művelő, nemesítő hatásuk folytán a lehető legnagyobb belső értéküket elérjék, s az emberiség előbbre vitelén, saját személyes kiválóságaik által is közvetlenül részt vegyenek. Másfelől élénk tevékenységet fejt ki a társadalomban.

Támogatja az államot, az egyházat, az egyesületeket, társulatokat mindazon munkásságukban, amelyek saját etnikai tartalmának megfelelnek: a becsületes, tiszta munkáséletre való nevelésben, a felvilágosodás és felebaráti szeretet terjesztésében, az indulat romboló hatásai ellen való védekezésben, az önzés korlátozásában, a nyomor enyhítésében, a közerkölcsiség ápolásában és védelmében, megbotlott embertársunknak a becsületes életre való visszasegítésében; mindenben, ami igaz, szép és nemes.

Buzgó tagjainak sokaságával vesz részt a tudomány, művészet, irodalom terén folyó munkában; a társadalmi, egyesületi, politikai, egyházi élet sokféle tevékenységében; mindenütt az igazság, türelem, haladás és humanizmus ügyét szolgálja hűségesen, önzetlenül.

Maga is létesít intézményeket és egyesületeket, amelyek által szintén a közjó érdekében lép az étellel összeköttetésbe. Ez alkotások emlegetését, felsorolását a szabadkőművesség szelleme lehetőleg mellőzi; nem mintha takargatni valója volna bennük, hanem mert humánus érzése, a maga szelidségében és tisztaságában, a feltűnést mindenkor kerüli. A kívül állók gyakran összetévesztik az alkotásokat magával a szövetséggel, s egyes jótékonyági intézetek létesítésében látják a páholyok feladatát.

A szabadkőművesség jóhírnevű, szabad férfiaknak az egész emberiségre kiterjedő, s az összes anyagi és erkölcsi javak védelmére és gyarapítására alakult szövetsége. Nem von körébe erővel sem gyermeket, sem felnőttet. Nem üldözi azt, aki őt megtagadja. Tekintélyének emelésére, szervezétének védelmére nincs szüksége sem pompára, sem hadseregére, sem a gondolat szabadságát lenyűgöző fegyelemre. Saját szervezetét, szertartásait, szabályait nem azonosítja a

szövetség lényegével, s magas színvonalra emelkedik azon egyetlen egy dogmája által is, hogy: szabadkőművessé nem a szövetségbe való felvétel, hanem lelkének tisztasága által válik az ember! A szabadkőművesi név viselése, vagy a szertartások ismerése nem semmisíti meg a legkisebb erkölcsi foltot sem; a jellem nemessége pedig szabadkőművessé avat fel az egész világon!

A szabadkőműves szövetség erősségét és védelmét erkölcsi tartalma alkotja, létét és fejlődését pedig a társadalom nemesbtlése és haladása teszi szükségessé s oly természeti törvények biztosítják, amelyeket megsejteni, fölismerni, vagy megtagadni lehet, de megsemmisíteni nem lehet soha!

A bécsi szabadkőművesség a XVIII. században.

Ámbár a szabadkőművesség az egész világra kiterjedő szövetséget alkot, az egyes államok területén levő páholyok önálló nagypáholyok alatt egyesülve, ethikai feladataik teljesítése közben nemzeti jelleget vesznek fel. Egységes a szervezet, de minden nemzet szabadkőművessége saját társadalmi életének alkotó elemeit viszi be páholyaiba és dolgozza fel magasztos törekvései számára.

A páholyok tevékenységükben mindenkor a körülöttük folyó élethez alkalmazkodnak. Vizsgálják az események természetét, megfigyelik a társadalom hullámzását, kutatják a közéletben megnyilatkozó mozgató, hajtó erőket, s a tapasztalataikból elvont tanulságokkal teszik magát a páholy szellemi munkásságát gazdagabbá, élénkebbé. E vizsgálódásaik folyamán találják meg azt a helyet és időpontot, amelyen erkölcsi feladataikat az életben megvalósíthatják.

A polgárok legmagasztosabb gondolatai, legszebb vágyai, legnemesebb törekvései a haza eszméjében egyesülnek, így a szabadkőművesség minden államban a megtisztult nemzeti törekvéseknek buzgó ápolója és hűséges munkása.

Mindazon harcokban, melyek népjogért, szabadságért, függetlenségért folytak, a szabadkőművesek ott küzdöttek a legelső sorban, szívvel, lélekkel, – s karddal is.

A zsarnokság pedig természetes gyűlölettel fordul el mindenkor a szabadkőművességtől, s ameddig hatalma elér, a páholyokat megfojtja.

Azon belső kapcsolatnál fogva, mely hazánkat Austriához köti, a magyar és osztrák szabadkőművesség története össze van szövődve.

Építő páholyok a középkorban, valószínűleg a strassburgi páholy hatása folytán, úgy Ausztriában és Csehországban, valamint hazánkban is keletkeztek. E páholyok közül a bécsi és prágai csakhamar függetlenné vált és vezető szerephez jutott. Úgy látszik, hogy a magyarországi tekintélyes és virágzó építő páholyok már a XV. században szintén küzdöttek önállóságukért

E páholyoknak, már csak a közelség miatt is, a bécsi főpáholyhoz kellett volna tartozniuk. Feltűnő jelenség azonban, hogy épen a bécsi főpáholynak mesterjele nálunk a legritkább. A magyarországi középkori kőfaragó jelek ugyan összegyűjtve még nincsenek, de az eddig megvizsgált felsővidéki mesterjeleknek csak 12.63% tartozik a bécsi mintához. Erdélyben pedig a XV. században épült brassói evangélikus templom 53 kőfaragó jele közül 28 szerkeszthető a strassburgi, 22 a kölni s csak 3 vagyis 5.60% a bécsi kulcs szerint. A prágai főpáholy jele teljesen hiányzik.

Valószínű, hogy a bécsi páholy jeleit nem magyarországi építő testületekhez tartozó mesterek vagy legények vették be, hanem olyan külföldiek, akik Magyarországon tették meg vándorútjukat s egy-egy helyen hosszabb ideig tartózkodtak.

Bár a régi okmányok a felől meg nem emlékeznek, a mesterjelek megvizsgálása és hovávalóságuk megállapítása mindinkább valószínűvé teszi azt a feltevést, hogy a magyar építő páholyok a nyugatiaktól már a XV. században elváltak s egy vagy több önálló főpáholyt alapítottak.

Tevékenységre és tekintélyre a legelső közt volt a kassai páholy.

Úgy a mai dóm helyén állott, s az 1380-adiki nagy tűzvészkor elpusztult Szt. Erzsébet templom, mint az attól 20 m.-nyire délfelé épített Szt. Mihály, valamint a dominikánus templom, továbbá a kassai régi sírkövek maradványai erre nézve érdekes művelődéstörténeti adatokat szolgáltatnak.

A dominikánus templom megmaradt középkori részein mesterjelek egyáltalán nincsenek. Kolostori építményekre ily jeleket véteni nyilván nem volt szabad. A Mihály templom

maradványain is csak néhány mesterjelre akadtak. Az Erzsébet templom leégése alkalmával a régi jelek nagyrésze szintén elpusztult, 178 mesterjelt azonban mégis sikerült összegyűjteni. Ezek közül 35 drb a dómnak Mátyás király építette részeire jut, 143 drb. pedig régibb eredetű.

Legtöbb mesterjelet a régi sírkő maradványokon fedeztek fel. Kár, hogy éppen a legrégebb két sírkő mesterjeleit már nem lehet kibetűzni.

E mesterjelekből meg lehet állapítani, hogy a kassai páholynek 1400-1470 ig saját mesterjele volt. A mai dóm építését 1390 és 1400 közt kezdték meg és 1460 körül fejezték be; közvetlenül ez után, tehát Mátyás király uralkodása alatt, építették hozzá a toldalékokat. A déli oldal előcsarnoka, a két oldalt hozzákapcsolódó déli kápolnák, a királylépcső és a szent-ségház 1490-ben már készen voltak.

A gyűjtött jelek között vannak olyanok is, melyek egyazon, vagy különböző korból származó épületrészekon többször is előfordulnak, s ugyanazon mester kezemunkájára valának. Ez épületrészek elkészítése 40-50 évig is eltartott. Megállapítható, hogy 4 kőfaragómester munkáját hosszabb ideig félben hagyta. Valószínűleg ez idő alatt a kassai páholy kerületébe tartozó valamelyik felsőmagyarországi város nevezetesebb építkezésén dolgozott. A bártfai, kisszebeni, szepesváraljai, okolicsányi templomokban kassai mesterjelekre találtak.

A kassai építő páholy tevékenysége folytán a XIV. és XV. században élénk építkezés folyt a város megerősített falain belül. E munkásság alkotásai évszázadokig álltak fenn, s csak a XIX. század második felében pusztulnak rohamosan.

Szorosabb összeköttetés lehetett a kassai és brassói építő-páholyok között. Erre vallanak a kassai és brassói mesterjelekben található megegyezések és hasonlóságok.

De bizonyára voltak e korban hazánk más városaiban is építő páholyok. Magyarország középkori épületein megmaradt mester és legényjelek megmentése, gyűjtése és tanulmányozása értékes anyagot fog majd szolgáltatni ez építő páholyok történetéhez.

Az építő páholyok fejlődését, virágzását és hanyatlását nálunk ugyanazok az okok idézték elő, mint a nyugati népeknél.

Midőn még a társadalom a tekintélyek feltétlen tisztelete alapján szervezkedett, s az ipari, közlekedési, közművelődési viszonyok is egészen fejletlenek voltak, az építő páholyok, czéhszerű jellegüknél fogva, igen hasznos munkát végeztek az által, hogy a munkásoknak egy-egy helyre való özönlését megakadályozták, az iparüzés szabadságát korlátozták, a munkások kiképzéséről és erkölcsi fegyelmezéséről pedig gondoskodtak. A XVII. században azonban a találmányok szaporodása és terjedése, új iparágak keletkezése, a tőkék ipari alkalmazása, s az egész társadalom erőteljes fejlődése folytán az építő páholyokban meglazulnak az összetartó anyagi érdekek, sőt az eddigi érdekközösséget érdekellentétek váltják fel, s egyenetlenségek előidézése által az építő páholy erkölcsi alapját is megtámadják. Hozzájárul éhez. hogy a kor szelleme minden téren a korlátok lerontására, a szabad fejlődés és szabad verseny biztosítására törekszik. Az egyéni tevékenység szabadságát korlátozó építő páholyok tehát mind élesebb ellentétbe jutnak a korszerű fejlődés követelményeivel.

A hanyatló építő páholyoknak szabadkőműves páholyokká való átalakulása azonban nálunk nem történt meg, ép úgy, mint Németországban nem. A szabadkőművesség hazánkban is, mint a többi államokban, az angol szabadkőművességnek – bár német, francia, lengyel közvetítéssel történt – meghonosítása folytán keletkezett.

Már kilencz évre a londoni nagypáholy megalakulása után keletkezett szabadkőműves páholy Prága városában.

Az osztrák szabadkőművességnek, – s egyszersmind a magyarnak is – gyors fejlődésére döntő hatással volt az a körülmény, hogy maga az uralkodó család jóindulatú érdeklődést tanúsított a szövetség iránt; egyes tagjai által pedig, akik maguk is szabadkőművesek voltak, a páholyokat védelmében részesítette.

Mária Terézia, akinek uralkodása idejére az első bécsi páholyok keletkezése esik, a szabadkőművességet egyáltalán nem szerette. Hogy uralkodása alatt a szövetség XII. Kelemen

és XIV. Benedek egyházi átka ellenére is gyökeret verhetett, azt inkább férjének, Ferencz császárnak, majd fiának, József főhercegnek lehet tulajdonítani.

Ferencz császár ugyanis, még mint lotharingiai herceg, 1731-ben Németalföldön, Hágában a szövetségbe lépett s ahoz mint Mária Terézia férje, uralkodó társa, s 1745 óta mint német római császár is hű maradt.

Az ő védelme alatt és közreműködésével alakult 1742-ben a legelső bécsi páholy, mely összejöveteleit gyakran a Burgban tartotta.

Mária Terézia a trónját fenyegető veszedelmek között hitelt adott a szabadkőművesek ellen emelt gyanúsításoknak, s 1744-ben a páholy feloszlására vonatkozó parancsot adott ki. Ez alkalommal 18 előkelő állású szabadkőművest le-tartóztattak.

Ferencz császár azonban felelősséget vállalt értük mi-nek folytán a foglyok egy hét múlva szabadságukat vissza-nyerték.

Ez után a kormány nem lépett fel támadólag a szabad-kőművesek ellen, s a páholyok – bár minden feltűnést ke-rülve, s a legnagyobb titokban – folytathatták munkásságukat, s új tért is foglalhattak.

Ferencz császár hirtelen halálával 1765-ben a bécsi sza-badkőművesek nagy erősségüket veszítették el, de nemsokára új pártfogót nyertek Albert Kázmér szásztescheni hercegben, aki 1764-ben Drezdában lépett a szövetségbe, s 1766-tól fogva, mint Mária Krisztina főhercegnő férje, nagyon sokat tett arra nézve, hogy Mária Teréziát a szabadkőművesség iránt kedvezőbb véleményre és érzületre bírja. Mária Krisztina főhercegnő valamint nővére Karolina, IV. Ferdinánd nápolyi király neje, szintén védelmükbe vették a szabadkőműveseket.

Kedvezőbb idők következtek a bécsi szabadkőművességre, az 1765. évtől, midőn Mária Terézia az uralkodást fiával Józseffel megosztotta.

József mindenkor teljes jóakaratot tanúsított a szövetség iránt; hiszen még legnagyobb tévedései közül is kiviláglik a szabadkőművesség lényege: az igazság, emberszeretet és a ha-ladás eszméiért való nemes lelkesedés és tettvágy. Kedvelt

francia íróiban, legelső tanácsadóiban, édes atyjában, s mintaképében: II. Frigyesben pedig a szabadkőművesek legkiválóbb képviselőit tisztelhetette és becsülhetette. Természetes, hogy ily körülmények között maga is vágyott a szövetség tagjai sorába. Csak a különböző szabadkőművesi szervezetek akkori versenygése és fegyelmetlensége tarthatta őt a belépéstől vissza.

Midőn Mária Terézia halála után az uralkodást átvette, nagyobb szabadságot engedett a páholyoknak, minek folytán a szabadkőművesek tevékenysége megélénkült.

Csakhogy egyidejűleg oly törekvések is a szabadkőművesihez hasonló külső formáinak védelme alatt igyekeztek tért foglalni, amelyek ellen nemcsak a császárnak, hanem magának a szabadkőművességnek is fel kellett a küzdelmet vennie. Ennek azután az volt a következménye, hogy a páholyok József császárhoz fordultak védelemért, aki 1785 december 11-ikén kibocsátott rendeletében a szabadkőműveséget az állam oltalmába fogadta ugyan, de felügyeletét szigorúbbá tette, a páholyok alapítását pedig azokra a helyekre korlátozta, ahol országos kormány székel.

A szabadkőművesség fejlődése ez intézkedés folytán megakadt, s lendületet akkor sem kapott midőn II. Józsefet a trónon a szabadkőműves Lipót követte. E bölcs, törvénytisztelő, felvilágosodott és humánus fejedelem alig tehetett valamit a szabadkőművesség felvirágoztatása érdekében, mert rövid uralkodás után elhunyt.

Ferencz kezdetben szintén jóakaratot mutatott a szabadkőművesség iránt. A politikai viszonyok azonban mind kedvezőtlenebb fordulatot vettek. A kormány egyre több bizalmatlanságot tanúsított a szabadkőművesekkel szemben, mire a bécsi páholyok, hogy rendelettel való feloszlásukat kikérüljék, munkáikat önkényt beszüntették. Erre vonatkozó nyilatkozataikat a páholyok vezetői 1793 december 8-án személyesen adták át a császárnak. Ferencz nagyon kegyesen fogadta a küldöttséget s oda nyilatkozott, hogy ámbár a szabadkőművesség ellen semmi kifogás nem emelhető, mégis örül annak, hogy a bécsi páholyok összejöveteleiket saját akaratukból megszüntetik, s ez által a külsőleg hasonló formák védelme alá rejtőző titkos sekták ellen a kormány sikeres el-

járását megkönnyítik. Mert az idők nagyon nyugtalanok s éber szigorúságot követelnek.

A francia forradalom ugyanis ekkor már messze megérezte átalakító hatásait. A conventnek érdekében állott, hogy Európa országaiban a forradalmi eszméknek mennél több híve legyen, s ezen célú titkos társaságok szervezése í Ital igyekezett elérni. Parisban a jakobinusok klubja volt a központ; itt szemelték ki azokat a férfiakat, kiket ily társulatok alakításával meg akartak bízni. Magyarország számára a választás Martinovicsra esett, aki a megbízatást el is fogadta, s 1794 áprilisban a tagok toborzását Bécsben megkezdte. A forradalmi eszmék megvalósítására Martinovics két titkos társaságot alapított s az egyik számára megírta »Az ember és a polgár kétéja« című művét. E szerint a főhatalom a nép kezében van, amelynek joga van eltörölni a királyságot, s kötelessége is azt megcselekedni. Martinovics titkos társaságának terve az volt, hogy amint a tagok száma 250 ezerre felszaporodik a francia forradalom példájára megkezdik a fennálló társadalmi rend felforgatását.

Alig voltak azonban 75-en, a kormány az összeesküvés nyomára akadt s 1794 július 23-án Martinovicsot több társával együtt Bécsben elfogatta. 1795 április 20-án véget ért a vizsgálat. Martinovicsot, mint a királyi méltóság és a közjó ellen irányzott összeesküvésnek fejt, kinek célja volt a királyt a tróntól megfosztani, s a népet fellázítani, halálra ítélték, s május 20-án a budai vérmezőn lefejezték.

A forradalom rémétől megijedt kormány ekkor minden szabadabb szellemű gondolkodást kiirtani igyekezett, s a szabadkőművesség ellen is tiltó rendeletet eszközölt ki az uralkodónál.

1795 július 11-én kelt a Pálffy Károly magyar udvari kancellár által ellenjegyzett parancs, mely szerint, minthogy a viszonyok követelése folytán a közigazgatásnak a közjólét érdekében minden kétes tettet és cselekedetet a legnagyobb figyelemmel kell kísérnie, nem lehet megengedni bármi néven nevezett titkos vagy zártkörű társulatot. Ennélfogva meghagyta ő felsége a király, hogy oly intézke-

dések tétessenek, melyek az úgynevezett szabadkőművesi páholyok tartását haladéktalanul megakadályozzák; a királyi meghagyás teljesítésére pedig a kormányiszékek elnökei szigorúan ügyeljenek.

Ferencz király egyáltalán nem tanúsított ellenséges indulatot a szövetség iránt. Ferdinánd nevelésére is alkalmazott oly férfiakat, akiknek szabadkőműves jellege közismeretes volt. Feltehető, hogy Ferdinánd sem volt a szabadkőművesség ellenége, csakhogy a francia forradalom következményei a bécsi udvarnál oly szellemet teremtettek, a mely szabadabb irányú gondolkodást nem tűrt.

Ily viszonyok között a szabadkőművességnek teljes fél-századig kellett várnia, míg újra életjelt adhatott magáról.

A XVIII. század történeti és politikai viszonyai mind szorosabbra vonták azokat a kötelékeket, amelyek Magyarországot Ausztriához csatolják.

A szabadságharczok tárogatója elnémult, a töröktől megszabadult nemzet az anyagi fejlődés gyarapodó gondjai, s a hosszabban élvezett béke áldásai között a nagy világ szellemi áramlataival keveset törődött s az élet mindennapi apró gondjai közé szigetelődött el. A magyar szellemnek az általános emberi művelődéssel és haladással való összekötése megszakadt, a nemzet nyelve, irodalma, gondolkodása, öntudata a sorvadás szomorú tüneteit mutatta.

Valóban az idő a legalkalmasabbnak látszott az uralkodóház azon régi vágyának megvalósítására, hogy a magyarság politikai önállóságának, faji jellegének megszüntetésével egy németnyelvű, német öntudatú, egységes birodalom alkotó részévé alakuljon át.

Mária Terézia vitte e vágyat a megvalósuláshoz legközelebb. Trónjának megvédéseért hálával és szeretettel halmozta el a vitéz és loyalis magyart, de a magyar király nemzeti hivatásának tudatára és magaslatára ő soha sem emelkedett. Állandóan Bécsben lakott, s Magyarország politikai sorsát onnét intézte. Szeretreméltóságával idegen szellemű udvarába édesgette a magyar aristokrátiát, a mely úgyszólván Bécsbe költözött, s nemzeti sajtóságait jórészt megtagadta. Hogy pedig a nemességet is megnyerje céljainak, a nagyszámú hivatal s

a katonai szolgálat vonzó ereje által gyűjtötte azt Bécsbe össze, s megalapította számára a Terézianumot és a magyar testőrséget.

Mátyás király óta nem volt ily benső összeköttetés a fejedelem és nemzet között. Csakhogy a harmónia a nemzeti érzést, a nemzeti létakarást, nélkülözötte, s szomorú emlékezetű lesz a magyarra nézve az által, hogy közel vitte a nemzetet egyéni jellemének, nyelvének, magyar öntudatának teljes megsemmisüléséhez.

Mária Terézia fia, József császár, már azt hitte, hogy még csak pár erélyes intézkedésre van szükség a munka betetőzéséhez s az eredmény állandósításához.

Nemzeti létünk e halálos veszedelemben nem várt segítséget nyert a szabadkőművességben.

A bécsi páholyok a politikai, társadalmi élet előkelőségét vonták a maguk körébe. így kerültek a nemzeti érzésnek s felvilágosodásnak e magas iskolájába azok a magyar testőrök és aristokraták, akiket a hivatalos szolgálat s az udvar fénye nagy számban gyűjtött össze a birodalom fővárosába.

A magyar testőrség nemes ifjai a szabadkőműves eszmék világossága mellett döbrentek meg attól a sötétségtől, mely nemzetünk sorsa fölé nehezedett.

A filozofiai vizsgálódás szelleme tárta fel előttük a magyarságnak – s benne saját maguknak is – elmaradottságát. A humanizmus töltötte be lelküket az anyagi és szellemi nyomorúságban tengődő nép milliói iránt érzett részvétellel, s a progressiv irányzat keltette fel bennük azt a komoly elhatározást, hogy önmaguk művelése által hasznosabbá teszik magukat hazájuk számára, s kis, elhagyatott nemzetükért munkálkodni és küzdeni fognak.

E hatás alatt válik ki a magyar testőrök szabadkőművesei közül, Bessenyei György személye körül tömörülve: Barcsay Ábrahám, Báróczy Sándor, br. Naláczy József, Harsányi Sámuel, Baranyay László, Czirják Mihály és Sámuel, gr. Rhédey Lajos, Farkas Antal, Laczkovics János, Kerekes Zsigmond, Biró László és br. Bálinth János írói társasága, amelyhez még itthon: Orczy, Ráday, Ányos, Péczeli, Feleki. . . – nagyrészt szintén szabadkőművesek – csatlakoztak.

E társaságban ébred először újra öntudatra a nemzet lelke, hogy a magyarság emelkedésének és dicsőségének magasztos céljával éleszsze a nemzeti szellem megmentésére szánt munkásságot.

A Voltairnek hódoló divatos francia szellem, a Lessing és Goethe vezérlete mellett erősödő német öntudat, a lüktető nemzeties érzés erejét vitte be a bécsi szabadkőműves páholyokba, s ott életre keltette és nagyranövelte a magyar testőrök hazafias öntudatát és nemes kötelességérzetét is.

A testőrök írói körében alakult társaság tagjai a szabadkőművesi gondolkodás világában emelkednek annak az igazságnak megértéséig, hogy nincs nemzeti haladás, nemzeti tudomány és nemzeti hatalom nemzeti nyelv nélkül; a nemzeti létnek a nemzeti nyelv nemcsak természetes kifejezője, de legelső feltétele is.

Maga a vezér e korában, az igazi szabadkőműves alakja. Munkáját: a »durva kövön«, saját magán kezdi s a tanonczi időt lelkiismeretes tevékenységben tölti el. Mint 19 éves ifjú még nem tud németül, 26 éves korában francziául. A nemes lélek sóvárgó mohóságával virraszt tanulmányai mellett, s hazafiúi kötelessége tudatában 11 évig tartó szívós szorgalommal készen nemzeti hivatásának teljesítésére.

A német és francia nyelv elsajátítása után teljesen az új irodalom tanulmányozásába mélyed. Korának nagyjai közül Voltairt választja mintául, akihez mindvégig hű is marad. Mint író 1772-ben lép a nyilvánosság elé »Agis tragédiája« című munkájával. Ekkor kezdődik a magyar nyelv és irodalom megújulásának korszaka.

Gyors egymásutánban megjelenő többi írói alkotásai munkaképességét, lelkesedését és hivatottságát tanúsítják. Bölcselkedés, oktatás szól ki belőlük, nem hiányoznak az egyházi és állami intézményeket támadó célzatok sem, s az időtájt még szokatlan hangon nyilatkozik meg a jobbágyok érdekeinek erős védelme. Elítéli azokat, akik szerint magyarul jól írni és gondolkodni nem lehet. »Jegyezd meg magadnak az igazságot, hogy soha a földnek golyóbisán egy nemzet sem tehetette magáévá a bölcseséget, mélységet, valameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen soha.« – Már 1779-ben felveti a Tudós Akadémia eszméjét, majd

1781-ben részletes tervezetet dolgoz ki számára. Később ismételtel megszólal az akadémia érdekében.

Fohászzkodása, reménysége biztatja, hogy vágyódása teljesül, s a magyar nyelv felvirágozik. »Én legalább a maradékokra kiáltok ezer esztendő múlva is ki síromból, hogy éltem minden idejét e tárgynak áldoztam fel, amire mehettem megvan és lesz, – ami nem telik, abban megigazít szándékom, mivel a szép és nagy. dolgokra való törekvés erőtlenségben is megnesemesít.«

Reménye teljesült. A magyar nyelv ügyének új apostola támadt ő utána Kazinczyban, s nem kellett sokáig várnia a teljes diadal napjára, az akadémia pedig pár évtized multán, a gr. Festetics György és gr. Széchenyi Ferencz szabadkőművesi szellemétől áthatott gr. Széchenyi István által szintén megvalósult.

Bessenyeinek és körének legnagyobb érdeme, hogy a magyarság elszigeteltségének megszüntetésével a nemzeti szellemet az egyetemes emberi szellemmel összeköti, s a hazai közművelődésbe az egyetemes haladás eszméit, törekvéseit és vívmányait oltja bele. Tiszta szabadkőművesi munka!

A bécsi szabadkőművesek körében testőr íróink mellett kiváló jelentősége van a magyar arisztokraták csoportjának.

Nemcsak az udvarnak a szövetség iránt érzett jóindulatára, hanem a szabadkőműves páholyoknak politikai és társadalmi vezető szerepére enged következtetni az a körülmény, hogy gr. Pálffy Miklós kancellár és még négy gr. Pálffy, három gr. és egy herceg Eszterházy, gr. Batthyáni Ádám, három gr. Bethlen, br. Bruckenthal Sámuel, gr. Kemény János, gr. Bánffy György, gr. Festetics György, gr. Szapáry Pál és János, gr. Apponyi Antal, gr. Forgách Miklós, br. Kemény László, két gr. Teleki, gr. Draskovics Kázmér, gr. Gyulay Ferencz, br. Prónay László és Sándor, br. Szentkereszthy Sámuel és még sok más magyar főúr szintén tagja volt a bécsi szabadkőműves páholyoknak. Érdekes tárgy a nemzeti lét és működés történetének kutatói számára, mily mértékben alakította át a szabadkőművesség e mágnásaink gondolkodását és érzületét, s irányította nyilvános és politikai téren kifejtett tevékenységüket?

A hazai szabadkőművesség a XVIII. században.

Míg Bécsben a magyar irodalom új korszakát megnyitó íróink valamint arisztokratáink eleje fejtett ki nagyértékű szabadkőműves tevékenységet, itthon is keletkeztek páholyok, s rövid idő múltán pezsgő szabadkőművesi életet teremtettek.

Valószínűleg Pozsony érezte meg leghamarabb a bécsi szabadkőművesség hatását. Úgy látszik, hogy már a negyvenes évek végén keletkezett ott páholy, amely azonban csak a hetvenes évek közepén érte el virágzását. Albert herceg, a helytartó, maga is szorgalmas látogatója volt a testvérek összejöveteleinek.

Korán honosodott meg a szövetség az erdélyi szász városokban is, Németországban szabadkőművessé avatott szász honfitársaink buzgólkodása folytán. Brassóban 1749-ben, Szébenben 1765-ben alakult meg az első páholy.

Midőn Erdély 1765-ben nagyfejedelemséggé lett s a kormányzáság székhelye Szébenbe helyeztetett, erősebb fejlődést nyert a szabadkőművesi élet. Báró Bruckenthal Sámuel kormányzó maga is buzgó szabadkőműves volt, így aztán körülötte a szebeni polgárság előkelőségéből, magasabb állású tisztviselőkből, s az erdélyi arisztokratia tagjaiból erőteljes páholy keletkezett.

Tetőpontra jutott a nagyszebeni, s általában az erdélyi szabadkőművesség fejlődése, midőn az 1784. április 24-én létesült birodalmi nagypáholy, s a négy tartományi páholy szervezése után gr. Bánffy György lett erdélyi nagymester, a szebeni páholy élére pedig gr. Kemény Farkas jutott. De már II. József idejében bekövetkezett a hanyatlás, II. Lipót halála

után pedig az erdélyi páholyok csakhamar végkép elcsendesedtek.

A szövetség újabb térfoglalása a horvát-szlavón területen történt a porosz hadifogságból hazatérő horvát tisztek közreműködésével. Első páholyuk: a »Hadibarátság« Glinán keletkezett. A hatvanas évek közepén rövid idő múltán a varasdi, körösi és eszéki páholy is megalakult.

E páholyokhoz tartozó szabadkőművesek élén gr. Draskovich János tábornok azon fáradozott, hogy a hazai viszonyokhoz alkalmazkodó önálló magyar szabadkőművesség eszméjét valósítsa meg.

A négy horvát páholy e célból 1775 okt. 22-én Brezoviczán közgyűlést tartott, ott az alkotmány bonyodalmas tervezetét behatóan átvizsgálta, tetemesen egyszerűsítette, nagymesterül pedig gr. Draskovics Jánost választotta meg. A horvát-szlavón területen levő páholyok legtöbbet foglalkoztak és bajlódtak szervezkedési s alaki kérdésekkel.

Külön területet jelez hazánk éjszaki része, a hova lengyel közvetítéssel jutott el a szabadkőművesség. Legelsőnek ilt, a varsói nagypáholy védelmében az eperjesi páholy alakult 1769-ben, amelyet több más páholy alapítása követett.

A délmagyarországi részen, a Bánság fővárosában Temesvárit csoportosultak leghamarabb a szabadkőművesek, s alkoták meg páholyukat.

Budán és Pesten szintén elég korán kezdődtek meg a szabadkőművesi mozgalmak. Az első páholy valószínűleg katonai páholy volt. 1770-ben alakult a »Nagyszívűség« páholy, mely 1776-78-ig, midőn gr. Draskovics János nagymester Pesten lakott, s maga vezette a páholy munkásságát, erősebb lendületet nyert. A testvérek, számuk növekedtével, Budán is páholy lyá tömörültek. Később a budai és pesti páholy, br. Orczy József főispán vezetése alatt ismét egyesült. E páholy tagjai körében 1781-ben az orosz trónörökös, a későbbi I. Pál császár is megjelent. A testvérek nemes buzgósággal gyakorolták a jótékonyt, s lelkesen küzdöttek II. József németesítő intézkedései ellenében.

Draskovics kezdeményezésére 1781-ben kimondták az osztrák és magyar páholyok egyesülését. A magyarországi

tartományi páholy megalakulásakor Draskovics leköszönt nagymesteri tisztéről; helyébe a testvérek gr. Pálffy Károlyt választották meg nagymesterül. A magyarországi tartományi páholy 12 páholyt képezte fenhatóságát, a magyar szabadkőművesség ügyének előbbre vitele érdekében ugyan nem sokat tett, s már 1886-ban megszűnt; – Pálffy Károly azonban, s a körülötte csoportosuló szabadkőművesek, igen jelentős hazafias munkát végeztek a császári udvarban; II. József rendeletének visszavonása, a megyei alkotmány helyreállítása s a korona hazahozatala nagyrészt az ő érdemük.

A XVIII. század hazai páholyainak idejét és gondját nagyrészt még a szervezkedés bajai, s a szertartásokat illető kérdések foglalják le. A kor akkori divatja szerint az alchémia, s a csodatevő orvosszerek keresése is megtéveszti időnkint a testvérek gondolkodását.

De azért a páholyok élete nem volt eredmények nélkül. Szabadkőművesek keltették életre irodalmunkat; szabadkőművesek bocsátották közre az első magyar folyóiratokat; ők pendítették meg a Magy. Tud. Akadémia eszméjét, a színészet első ápolói szabadkőművesek voltak; ők buzgólkodtak a magyar alkotmány helyreállításaért; s általában véve nem volt a XVIII-ik század második felében jelentősebb politikai, vagy közművelődési mozzanat, melynek megindítói, vagy legalább is lelkes közreműködői sorában a szabadkőműveseket ott ne találónók.

II. Józsefnek 1785-diki rendelete a szabadkőműves páholyokat megbénítja, Ferencz tilalma pedig teljesen megszünteti.

Ezután már hosszú időig csak egyes lelkes szabadkőművesek képviselik nálunk a szövetséget, s küzdenek idealismusuk hevével, önzetlenségével és lelkesedésével a nemzeti szellem és nemzeti lét megmentésének magasztos céljáért.

E férfiak közül a kor szellemének, a szabadkőművesség irányzatának, s a nemzeti megújulásnak szempontjából tekintve: gróf Festetics György, gr. Széchenyi Ferencz és Kazinczy Ferencz emelkedik ki legmagasabban.

Festetics György gróf a Mária Terézia által 1772-ben grófi rangra emelt Festetics Pál fia volt. 16 éves

korában a bécsi Teréziánumba került kiképzetés végett. 18 éves korában katona lett. Mint huszár alezredes 1791 július 12-dikén Laczkovics János századossal – a kit 1795-ben a Martinovics összeesküvés részeseképen lefejeztek – az ezred nevében folyamodványt nyújtott be a rendekhez a végett, hogy a magyar ezredek béke idején mindig a hazában legyenek elhelyezve, a nagyrészben német tisztek helyett magyarokat alkalmazzanak s a szolgálati és vezénylő nyelv a magyar legyen. Festeticset e folyamodvány következtében elfogták, s csak az ország rendéinek feliratára bocsátották nagy nehezen szabadon.

Festetics miután észrevette, hogy iránta e lépése miatt az udvar egészen elhidegült, megvált katonai állásától, 36 éves korában Keszthelyre, nagyterjedelmű birtokaira vonult vissza.

Mily hatása volt a szabadkőművességnek Festetics egyéni jellemének kialakulására, azt ma még nehéz volna eldönteni. Feltűnő jelenség, hogy a Mária Terézia által csak nemrég grófi rangra emelt családnak a Teréziánumban nevelt fiából egyszerre a nemzeti ügy lelkes szószólója s a közélet nagylelkű vezéralakja válik. Az elnémetesedett magyar főúri körben épen úgy nem szívhatta magába e szellemet, mint az udvarnál, a mely minden tetteivel, minden intézkedésével az egységes birodalmi eszme megvalósításán dolgozott, s a magyar szóra, a magyar érzésre nézve egészen idegen világot alkotott.

Festeticset ép úgy, mint a testőr írókat a szabadkőművesi szellem mentette meg a mi számunkra, s tette a nemzeti feléledés korának úttörő munkásává! Az a szellem vitte világgá a francia, angol és német bölcselők és költők eszméit, az hangoztatta ki és mentette meg a forradalom rémséges túlzásai közül is a szabadság, egyenlőség és testvériség fenséges igéjét, – amelyet az új kor gyermeke a krisztusi »szeretet«
isteni egyszerűségében már meg nem értett! – az élesztette lobogó lángra a hazaszeretnek s a faji öntudatnak azt a kis szikráját, melyet az idegen világ közönye sem oithatott el teljesen legjobbjaink lelkében. A gondolat, melyen a »szabadság«
joga kel szárnyra, a nemzet szabadsá-

gát követeli; az érzés, mely az »egyenlőség« eszméjéig fel-emel, az előjogok büszke tudatát nemes munkavágygyá varázsolja át; s az akarat, melynek a »testvériség« vágya ad irányt, az egész nemzet boldogulásának válik legbősegebb erőforrásává.

Gr. Festetics György gymnasium és templom létesítésével kezdi meg közjóra szentelt munkásságát. Majd felállítja 1797-ben a »Georgicon« néven ismert gazdasági iskolát Keszthelyen, ez intézetet gazdagon felszereli, s bőkezű áldozatkészséggel igyekszik a földművelés terén hírnevet szerzett egyéneket megnyerni tanároknak. 1802-ben 40.000 forint alapítványt tesz oly ezérből, hogy annak kamataiból évenként 3 magyar nemes ifjú neveltessék a bécsi katonai iskolában mindaddig, míg hasonló intézet Magyarországon fel nem állíttatik. 1801-ben convictust alapít nerves ifjak számára Keszthelyen, 1803-ban stipendiatust Pesten, hol az ifjak a francia és angol nyelvben, rajzolásban nyertek oktatást. 1809-ben a francia háborúban 100, utóbb 500 huszárt állít a hadsereghez saját költségén, Zala vármegyénél pedig 100.000 forintot tesz le a végre, hogy a szegényebb nemesek, kiknek a fölkelő hadhoz való bevonuláshoz nincs elég költségük, abból segíthetők legyenek.

Az 1814. évtől fogva évenként május hónapban Keszthelyen irodalmi ünnepet tart, s arra kora legjelesebb hazafiait, költőit tudósait és gazdáit hívja meg vendégül.

Festetics a mezőgazdaság és hazai közművelődés érdekében kifejtett áldásos működésével az okszerű gazdálkodás, a nemzeti megújulás egyik legnagyobb úttörő munkása volt. Nemzete örök hálával adózik dicső nevének!

Gróf Széchenyi Ferencz – Festetics György Julia nevű nővérének férje – a szabadkőműves eszmék hatása alatt csatlakozott József császárhoz, akinek felvilágosodott egyéniségétől sokat remélt.

Három irányt lehet megjelelni, melyben gróf Széchenyi Ferencz II. József eszméinek megvalósításában buzgón segítkezett.

Az első a szellemi szabadságot korlátozó békák eltávolítása. 1781-ben új sajtótörvény lépett életbe, mely hiányai mellett is II. József egyik legszebb reformja.

A másodikat az 1791. október 29-dikén megjelent türelmi rendelet jelzi, melyben kifejezésre jut az uralkodónak az az elve, hogy a lelkiismeretet kényszeríteni igazságtalan és ártalmas, az igaz türelmességből a legnagyobb haszon háramlik a vallásra s az államra.

A harmadik irány a latifundiumok ügyével van kapcsolatban. II. József már azon tervvel foglalkozik, hogy a koronái s egyházi javak feldarabolásával azok helyébe kisbirtokok keletkezzenek. Ezzel áll szoros kapcsolatban a jobbágyok érdekében kiadott rendelet, amely a jobbágy nevet eltörli, s a földhöz kötöttséget megszünteti.

E szabadkőművesi reformok idején gróf Széchenyi Ferencz II. József oldalán működik. Nem törődik azzal, hogy népszerűtlenné lesz hazájában, mert felvilágosult szelleme méltányolni tudja a nagyszabású újítások helyességét.

Midőn azonban II. József császár egymásután adja ki Magyarország germanizálását s a nemzet alkotmányának megsemmisítését célzó rendeleteit, Széchenyi nem akar e törekvések eszköze lenni, 1786-ban lemond hivataláról s az udvartól megválik.

Széchenyi ekkor bejárja a művelt nyugatot. Utazásában mindenütt hű szeretettel gondol hazájára, s elhatározza, hogy mindent összegyűjt, amit magyar ember irt. S míg maga személyére vonatkozólag takarékosan él, bőkezű áldozatkészséggel szerzi össze azt a megbecsülhetetlen értékű gyűjteményt, melyel 1802-ben a magyar nemzeti múzeumot alapítja meg.

II. József halála után az 1790-diki országgyűlésen újra elfoglalja helyét a politikai életben, s a következő évek folyamán magas állásokon fejt ki tevékenységét a közügy szolgálatában.

A Martinovics-féle összeesküvés idején azonban Ferencz király ő tőle is megvonja bizalmát. Széchenyi a kitört háborúk idején mégis segélyére siet királyának, nagy áldozatokat hoz, s három fiát is a csataterre küldi.

Az uralkodó ekkor újra elhalmozza őt kegyeivel.

Az 1817-diki országgyűlés pedig a XXIV. t.-cikkben örökíti meg a tudománypártoló gróf érdemeinek emlékezetét.

I. Ferencz király azonban a reakció felülkerekedésével

maga is kísérletet tesz arra, hogy a magyar alkotmány mellőzésével országgyűlés nélkül uralkodjék a nemzeten. Széchenyi ekkor 1811-ben újra leteszi összes hivatalait, a politikai szerepléstől egészen visszavonul, s a vallásos áhítatban és jótékonyság gyakorlásában keres lelki megnyugvást.

Az 1817-iki ínséges évben még ezer és ezer szegény áldotta jószágos kezét.

Híven és buzgón ragaszkodott a katolikus valláshoz, de jótékonyságát a máshitűektől meg nem tagadta. A protestáns jobbágyok sohasem fordultak hiába nagylelkűségéhez, ha valamely templom vagy iskola építése forgott szóban. Tizennyolcz protestáns községben fél telket adományozott mindegyik református lelkésznek.

Fia gróf Széchenyi István, a »legnagyobb magyar«, a következő szavakkal rajzolja atyjának lelki állapotát: »Oh mily sokszor látám, még mint gyöngye fiú, szegény atyámat búba merülve. Akkor nem tudtam felfogni bánatát. Beh nagyok lehettek azok! Később tudám meg, és most tudom, hogy nemzetünk alacsony létét gyászolta. A magyarnak napról-napra mélyebbre sülyedése és azon reménynélküli nézet, miszerint nemsokára és elkerülhetlenül fogna életünk végórája ütni, okozá oly sokszori keserű epedéseit. Felfogta e, hogy reánk nézve csak úgy lehet még üdv, ha nemzetiségünk megmentését még alkotmányunk szeplőtleniségének is elébe teszszük, nem tudom. Tán nem tulajdonított a mindinkább lankadó testnek elég erőt és életet halálos álmából kibontakoznia. S annyi polgári erényekkel fénylő atyám, mint »magyar« reménytelen szállott sírba.«

Bessenyei és testőr társai a magyar nyelv és irodalom művelésében ismerték fel azt az erőt, mely nélkül az elmaradt nemzet haladását és politikai önállóságának megvalósítását remélni sem lehet.

Az ő munkásságuk azonban, a haza határán kívül, elszigetelt és hatástalan maradt volna, ha a korán magányba visszavonuló vezér szellemi örökségét hivatott utód a nemzet számára meg nem menti, s az eszme megvalósítására az egész magyarság akarateréjét fel nem ébreszti.

E fenséges feladat is a szabadkőművesség egyik buzgó hívé-

nek: Kazinczy Ferencznek jutott osztályrészül. írói tehetsége, fejlett ízlése, sokoldalú műveltsége, erős fajszeretete, szívós buzgósága, s önfeláldozó kitartása őt tette hivatottá arra, hogy a szellemi erők vezérletét átvegye s az ügy diadalát kivívja.

Kazinczy még egész fiatalon merít erőt Bessenyei biztató szavaiból. Midőn ugyanis mesterének »Die Amerikaner« című elbeszélését lefordítja, Bessenyei azzal buzdítja a kezdő írot: »ne szűnjön meg az úr szívének hajlandóságai után menni és az emberi viselt dolgoknak ahoz a dicsőségéhez közelíteni, melyre szemeit csaknem bölcsőjéből láttatik vetni.«

Kazinczy Bécsbe siet, ahol nagy buzgósággal tanulmányozza a hatalmas világváros nagyszerű közművelődési intézményeit, különösen a képzőművészeti alkotásokat. Itt nyílik számára alkalom arra is, hogy a magyar testőrök írói társaságát közelről megismerje. Bessenyei mellett főleg Báróczi volt rá nagy hatással, aki szintén nagy reményeket kötött Kazinczy jövőjéhez.

»Légy ébresztő példája, – írja hozzá – az elzsibbadt magyar ifjúságnak. Légy második Prometheus: lelkesítsd meg az eleveenség nélkül fekvő testeket!«

Kazinczy 1782-ben mint patvarista Pestre ment, ahol a királyi táblán felesküdt. Itt mint író különösen Ráday Gedeonnak hatása alá került, akinek barátsága nagyban fejlesztette az ő esztétikai ízlését s szélesítette látókörét.

Pesten történt, 1783-ban, hogy Kazinczy barátai társaságában a köművességről beszélgetett.

»Mily bolondság – mondja az egyik – oly titkos társaságba lépni, melynek célját, törvényeit, tagjait egyen, kettőn kívül nem ismerjük, s csak azért, hogy ez által pillonghassunk, csak azért, hogy mi mondhassuk magunknak, hogy mi jobbak vagyunk mint mások.«

»Én pedig – mondám nagy tüzzel – nem ismerek nagyobb szerencsét, mint azt, ha valaki köművéssé lehetett. És hogy valaki közületek azt ne gondolja, hogy én magamat köművesnek akarom vétetni, kimondom, hogy az nem vagyok, de hogy meg nem szűnök mindent elkövetni ami szükséges, mindaddig, míg azzá nem lehetek. Nem elég-e az a biztatás,

hogy ott minden vallás tiszteletben van? s mindenki azt követheti e részben a mit lelkiismerete javai? Nem elég, hogy az uralkodás ellen munkájukban semmi sincs? és hogy ők új tisztet s kötelességeket senkire sem tesznek, de azt, a mire mindenki köteles, még szentebbül kívánják. Rossz és érdemetlen tagot, semmi társaság sem óhajt, semmi sem tűr. A kőművesség tehát jókat keres, jókat vesz fél. És azután az a szép egység, mely nem származást, nem fényt, hanem eredményt tekint! Ferencz császár, Mária Terézia férje, egy lózsiban egy consiliáriussal, egy concipistával, egy hadnagygyal, egy franciskánussal, egy kálomista pappal, mint testvér és testvér! Képzeltetek-e istenibb pillantást, mint az volna, ha őket látnátok a virtus nevében egyesítve?»

»Ketten, hárman ellenem kiáltanak. – Én meghagyom – mondám – kinek-kinek a maga vélekedését, s elégnék nézem, ha a magamét elmondhatom. De még egyszer: meg nem szűnök mindaddig zörgetni, mihelyt megtudhatom, hol kell, míg azzá nem leszek. Gyönyörűség annak a társaságnak lenni tagjává, melynek XIII. és XIV. Kelemen pápa, Friedrich porosz király, Ferencz császár és Swieten miniszterelnök tagjai voltak.

E beszélgetés után Fráter István ajánlotta fel Kazinczy-nak szolgálatát arra, hogy a szövetségbe bevezesse.

Kazinczy felavatása 1784. január 16-dikán történt meg a miskolczi páholyban, melynek élén gróf Török Lajos – akinek Zsófia nevű leányát később Kazinczy feleségül vette – állott.

A miskolczi páholy akkori szokása szerint a testvérek szabadkőművesi nevet vettek fel, Kazinczy az Orpheus nevet kapta.

Kazinczy 1784-ben Abaúj vármegye szolgálatába lépett. Mídön azonban II. József törvénytelen intézkedései eszközével a vármegyét használta fel, Kazinczy a közigazgatási pályát elhagyta, 1786-ban a kassai kerületi iskolafelügyelő állást foglalta el. Itt szabadkőművesi érzületének megfelelő munkatért nyert 200 közös iskola szervezésében. II. József halálával azonban e közös iskolákkal együtt Kazinczy hivatala is megszűnt.

A nemzeti felbuzdulás eme napjaiban Kazinczy szinte türelmetlen erélylyel lép a nyelv és nemzeti érzület védelmére irányuló mozgalom élére.

Törekvéseinek támogatására 1780-ban saját szabadkőművesi neve alatt folyóiratot indított, s amennyire akkor lehetett, bevezető szavaiban elég világosan kifejtette a lap szabadkőművesi irányzatát. Munkatársai közül gr. Ráday Gedeon, Bacsányi János, Horváth Ádám, Földi János, Aranka György, Darvas Ferencz szintén szabadkőművesek voltak.

Hírlapban és leveleiben s a vármegyén hévvel küzd a cenzura ellen, a vallási egyenlőség, s különösen a magyar nyelv hivatalossá tétele mellett. »Vétkezik a haza ellen, aki ezt a szent szándékot teljes erővel elő nem mozdítja, aki kész nem lesz ezért minden hasznát, előmenetelét föl nem áldozni . . . ha a magyar nyelvet hozzuk be, állani fogunk: ha a deák nyelv hozalik vissza, később vagy előbb, elől az idegenek özöne, s nemzetünk korcs zűrzavar lesz!«

Szentmarjay tanácsára leírta maga számára Martinovics kátéját. Emiatt őt 1794 deczember 14-dikén elfogták, Budára kísérték s halálra Ítélték. Királyi kegyelem e büntetést fogásra változtatta, minek folytán hetedfél évet kellett börtönben töltenie, 1801 június 28-adján nyerte vissza szabadságát.

Ekkor még nagyobb hévvel és öntudattal serénykedik úttörő munkájában.

Írói tekintélye eladdig nem ismert magasságra emelkedik. Feltétlenül hatalma van a magyar műveltség birodalmában, s a kis Széphalmot a magyar irodalom középpontjává teszi. Onnét árad szét a magyar műveltség ébredező fénye, onnét terjednek el a haladó kor eszméi a széles hazában.

S a felzsendült irodalom láttára önérzettel vallhatta meg pályája végén: »Mi csak kezdünk a menést és életünk az irtás lelketölő munkájában folyt el. De az igazságos maradék mindenkinek megszabja érdemlett bérét. A mit hagyok, úgy hiszem, az hevíteni fog szíveket, mikor már nem leszek is. Közel az idő, hogy istenfiak lépnek a pályára, s ragyogtatni fogják a magyar nevet, – a mi nekünk nem jutott és nem juthatott. De mienk a dicsőség, hogy el van készítve útjuk. Nem futnának ők, ha mi nem írtánk vala, s javokra lesz-

nek tévedéseink is, mert ezeken fogják látni, mit kell kerülniük.«

Kazinczy tevékeny részt vett a magyar Tudományos Akadémia szervezésében, s mint vezér harcolta végig a nyelvújítási küzdelmek leghevesebb részét.

Mint író is első rendű tehetség, de sokkal magasabbra emelkedik azon érdemei által, melyeket az éledező nemzeti irodalom szervezésében, s majdnem félszázados vezetésében szerzett. Az 1787-1825 közti korszakot el sem képzelhetjük az ő alakja nélkül, s meg sem tudnók mondani hova jutott volna nyelvünk, irodalmunk és egész műveltségünk ő nélküle. Nagy része, nagy érdeme van abban, hogy nemzetünk az európai műveltség erejével új életre kelt és erőteljes fejlődésnek indult; működése pedig a legnagyobb politikai jelentőséget nyer az által, hogy irodalmi téren előkészíti azokat a politikai és közgazdasági újításokat, amelyeknek megvalósítása gr. Széchenyi Istvánra a »legnagyobb magyarra« várt.

Festetics, Széchenyi, Kazinczy felvilágosodott szellemükkel, önzetlen áldozatkészségükkel, s önfeláldozó buzgalmukkal abban a korszakban képviselik nálunk a szabadkőművességet, midőn a reactio hazánkban a páholyokat megsemmisítette. Ma még nem lehet eldönteni mily mértékben volt reájuk nézve a szabadkőművesség az a forma, melyben az őket vezető eszméket legtisztábban kifejezve találták, mily mértékben az a forrás, melyből eszméiket s buzgalmukat merítették? A magyar kőművesség önérettel említi őket azon nemes híveinek, tömött sorában, a kik a magyar nyelv, a magyar öntudat, a magyar nemzeti lét megmentésének nemes munkájában érdemeltek ki örök hálát és tiszteletet!

A magyar szabadkőművesség a XIX. században.

A hazai szabadkőművesség csak Metternich bukása után ad újra életjelt magáról, a midőn a nemzet a társadalmi egysülés korlátait a haladás útjából végre eltávolítja.

Thoma M. Ágoston gyűjtötte össze a pesti szabadkőműveseket, akik 1848 elején a frankfurti nagy páholyhoz fordultak páholy-alapításhoz szükséges védelmért.

A páholy nemsokára meg is alakult. Eredetileg a »Kossuth Lajos, a dicső fény hajnalához« címzet akarta felvenni, Kossuth Lajos neve azonban a cízből elmaradt; talán a páholy német színezete, vagy a politikai vonatkozás miatt.

A 48-adiki páholy élénk tevékenységet fejtett ki, sőt egy magyarországi nagypáholy létesítésének eszméjével is foglalkozott.

Mindez Kossuth tudtával és beleegyezésével történt, bár Ő maga a páholyba be nem lépett. Az osztrákok bevonulása a páholy munkásságát megakadályozta, a szabadságharc szerencsétlen vége pedig teljesen megsemmisítette.

Az alkotmányos korszak derengésénél a szabadkőművesség újra megmozdul, s létjogának elismertetését kéri. Az 1861-ediki országgyűlés összehívása után gr. Csáky Tivadar és Kálmán, Károlyi Ede, Eszterházy István, id. Komáromy György és Almássy Pál a »Szent István« nevű új páholyt alapították Pesten. Ez a páholy is csak rövid életű lehetett. Az országgyűlés feloszlásával a rendőrség a páholyt betiltotta.

Ez időtől fogva a magyar szabadkőművesek majdnem minden évben tettek kísérletet arra, hogy a pesti rendőrfőnöktől vagy a bécsi központi kormánytól páholyalapítási enge-

délyt szerezzenek; de fáradozásuknak csak az alkotmány helyreállítását követően volt eredménye.

Szabadságharcunk leveretése után legjobb honfitársaink voltak kénytelenek külföldre menekülni. Ott megismerkedtek a szabadkőművesség erkölcsi tartalmával és rendkívüli erejével. A páholyok az egész világon mindenütt szeretettel karolták fel a bujdosó magyarok ügyét, akik erre egymás után kérelmezték a szövetségbe való felvételüket.

Így lépett a szabadkőművesek közé: Klapka Turinban, Horváth Mihály püspök, Puky Miklós és Dessewffy Dénes Genfben, Vetter Antal, gr. Teleky László, Almássy Pál és Czeck János Parisban, Vukovits Sebő, Rónay Jácint Angliában, Hajnik Pál, Bethlen Gergely és Kossuth Lajos Amerikában.

Midőn honfitársaink hazajöttek, ők váltak a szövetség iránt való érdeklődés és rokonszenv felkeltésének és terjesztésének legbuzgóbb munkásaivá.

A szabadkőművesek megújították a kormánynál kérelmüket s br. Wenckheim Béla m. kir. belügyminiszter 1868-ban megadta az engedélyt arra, hogy az ország szabadkőművesei a bemutatott symbolikus szervezet alapján munkálkodásukat törvényes alapon megkezdhesék.

Ekkor alakult meg az »Einigkeit im Vaterlande« mint az alkotmányos korszak első symbolikus páholya, Pesten. Követte ezt egy-egy symbolikus páholy megalapítása az ország nagyobb műveltségű városaiban.

A hét első páholy 1870. január 30-án a bayreuthi, »Naphoz« címzett nagypáholy alapszabályai nyomán megállapította a magyarországi úgynevezett »Jánosrendű« symbolikus nagypáholy alkotmányát, s nagymesterül megválasztotta Pulszky Ferenczet.

A frankfurti nagypáholy volt az első, mely már május 31-én a magyarországi nagypáholyt hivatalosan elismerte. Követte ezt a többi nagypáholyokkal való összeköttetés, s a magyar symbolikus szabadkőművesség csakhamar elfoglalta méltó helyét a világszövetségben.

Ugyanazon időben a skót rítust követő szabadkőművesség is meghonosodott nálunk, főleg azon szabadkőművesek

buzgólkodása folytán, akik oly országban ismerkedtek meg a szövetséggel, ahol a skót rítus van elterjedve.

A kormány 1870-ben a skót rítust követő szabadkőművességnek is megadta a páholyalapítási engedélyt. Megerősítést nyert az 1869 május 23-án keletkezett »Corvin Mátyás« s nemsokára nagyobb számú skót rítust követő páholy is keletkezett néhány fejlettebb társadalmú városban.

A »Corvin Mátyás« páholytak a francia »Nagyoriens« adta meg az alkotmányt és törvényes elismerést; egyszersmind azt a jogot is, hogy, mint skót szertartást követő anyapáholy, teljes erőt fejthessen ki az országos szervezés munkájában. A páholy főmesterévé az alapítás körül legtöbb érdemet szerzett Türr István altábornagyot választották meg.

A páholy megalapítása után két évre a skót szertartású páholyok is megalkották a maguk önálló főhatóságát képező »Nagy Oriens«-t, s annak élére Joannovics Györgyöt állították nagymesterül.

A kormány engedélye nem volt a szabadkőművesség külső formáihoz kötve, s így mindegyik rítus akadály nélkül terjeszkedhetett. É körülmény a szövetség hazai fejlődésére nézve azon hátránnyal járt, hogy a kétféle szertartású páholyok között versengés támadt.

Gr. Csáky Tivadarnak a kassai páholy alapítójának fáradozásai folytán mind erősebbé vált a magyar szabadkőművességben az az irányzat, mely a kétféle rítusnak egyesítését tűzte ki célul.

A terv megvalósítása sokféle akadályba ütközött, 1871-ben ugyan létrejött a két főhatóság szövetségkötése, s ezzel megszűnt a belső békét veszélyeztető súrlódás, de a teljes egyesülés csak 1886-ban vált ténynyé, amidőn a királyi kormány engedélye alapján márczius 24-edikén megalakult az immár egységes magyar szabadkőművesség számára: »Magyarország Symbolikus Szabadkőműves Nagypáholya« Pulszky Ferencz nagymester vezetése alatt.

Azóta a magyar szabadkőművesség a symbolikus szertartás alapján erős fejlődésben halad előre. Magában Budapesten tizenhét páholy működik, Pozsonyban pedig tizenegy Páholy van még a következő városokban: Arad, Besztercebánya,

Brassó, Debreczen, Eperjes, Fiume, Győr, Kassa, Késmárk, Kolozsvár, Nagykanizsa, Nagyvárád, Pancsova, Sepsiszentgyörgy, Szolnok, Szombathely, Szolyva, Sopron, Szeged, Temesvár, Újpest, Veszprém. A magyar nagypáholy védelme alatt keletkeztek még páholyok Horvátország és Szerbia területén is.

A pozsonyi páholyok közül tizet osztrák szabadkőművesek alkottak. E páholyok Bécsben, mint nem politikai egyesületek állanak fenn, s szabadkőművesi szertartással járó összejöveteleiket Pozsonyban tartják. A szolyvai páholy pedig a galicizai szabadkőműveseké.

A XVIII. század s az alkotmányos korszak magyar szabadkőművessége között sok tekintetben lényeges különbség van. Már maga az elhelyezkedés egészen más. A XVIII. században a középpontot Bécs alkotja. Ott van a nagypáholy, ott vannak a legerősebb, legtevékenyebb páholyok, még a magyar szabadkőművesek is Bécsben munkálkodnak legnagyobb buzgalommal.

Ma az egész monarchia szabadkőművesi középpontja Budapest. Itt van a nagypáholy, s az osztrák szabadkőművesek is mint magyar páholyok tagjai munkálkodnak. A nagyobb politikai szabadságban élő magyar szabadkőművesség azon törekvése, hogy az önálló szervezkedést gátló akadályokat Ausztriában is elhárítsa, ez ideig célját el nem érhetette.

A XVIII. század magyar szabadkőművességének erősen aristokratikus jellege van.

A különbség egyik főoka, minden esetre, az uralkodóháznak a szövetség iránt tanúsított magatartása. Akkor az uralkodó család is képviselve volt a szabadkőművességben.

Ma az egész udvar távol áll a szabadkőművességtől. Az aristokratia csak kivételesen van képviselve. A hadsereg magasabb tisztikara közömbös, a katolikus papság pedig ellenséges magatartást tanúsít.

Páholyaink mai munkaerejét a művelt középosztály adja. Írók, művészek, ügyvédek, orvosok a közigazgatásnak, iskolának, igazságszolgáltatásnak munkásai; állami és magán hivatalnokok, iparosok, kereskedők, gyárosok, földbirtokosok ... keresik fel a szabadkőművesek munkahelyeit, s ajánlják fel az élet nehéz mindennapi fáradalmaiban eléggé megterhelt

szellemi, s a bőség határaitól nagyon messze álló anyagi erejük értékes részét a szabadkőművesség céljaira. A magyar demokrácia e növekvő táborából mind többen érdemelnek ki, tudásuk és jellemük kiválóságával, a nemzet közművelődési és politikai történetében díszes helyet.

A páholyok erőteljesebb fejlődésének azonban nagy akadályokkal kell megküzdenie.

Általános szegénység, egészségtelen közgazdasági viszonyok, közművelődési téren való elmaradottságunk, magyar fajunknak az östermeléssel járó conservatív jellege, társadalmi osztályok, felekezetek, nemzetiségek széthúzó irányzatai, az ellenséges érzületű katolikus klérus rendkívüli hatalma, s igen mélyen fekvő politikai okok állanak nálunk a szabadkőművesség útjában.

Hozzájárul még éhez, hogy a szabadkőművesi eszmék hirdetői és terjesztői ma már a páholyokon kívül is egész táborokká sokasodtak. Társadalmi egyesületek, politikai pártok, s a sajtó munkásainak serege fárad ugyanazon cél érdekeiben. A magyar nyelv, a faji öntudat, a nemzeti lét már keresztül gázolt a veszedelmeken. Maga az állam elől jár hatalma erejével a felvilágosodás terjesztésében, a szabadság védelmében, s az emberszeretet cultusában. A hosszan élvezett béke, az anyagi boldogulás, gyarapodás gondoljaival és vágyaival telítette meg a levegőt, az élet hajszájában mindenen felett drágává tette magát az időt, s türelmetlenné az embert a nagy eredmények követelésében.

A nyugati nemzetek szabadkőművessége hozzá alakult, hozzá nőtt e nagy arányú fejlődéshez, nálunk, majdnem egy századig tartó elnyomatás után újra kellett kezdenünk a legelején, a szervezés, az alapozás, az erőgyűjtés igénytelen aprólékos munkájával.

A szövetség munkásságának tényleges eredményei nem is lehetnek hazánkban oly méretűek, mint a nyugot művelt és gazdag államaiban, ahol aránytalanul nagyobb anyagi és szellemi erő működik a szabadkőművesség szolgálatában.

De azért e pár évtized sem múlt el nyomtalanul. A magyar szabadkőművesség fáradozásaival és alkotásaival valóssággal irányt adott hazánkban a jótékonyság szervezésének, a

társadalomban kifejtett szellemi munkájával pedig, vagy mint kezdeményező, vagy mint hűséges, szívós segítőtárs működött közre minden oly mozgalomban, mely a nemzet anyagi és erkölcsi erejének gyarapítását, s így a haladás ügyét szolgálta. A magyar szabadkőművesség legújabb korának vezető munkásai közül: gr. Csáky Tivadar, Klapka György, Ivánka Imre, Pulszky Ferencz, Kossuth Lajos testvérek munkájukat örökre befejezték. Az ő érdemeik már nem kisebbednek meg, emberi gyarlóságok miatt, nem is gyarapodhatnak többé a tudás, jellem ereje által. Az élő nemzedék a közelség zavaró hatásának megszűntével tárgyilagosan becsülheti már meg értéküket. A szabadkőművesi ítélet az igazság és a szeretet örök törvényeinek alapján a hálás elismerés, s az őszinte kegyelet érzéseivel ápolja emlékezüket.

Gr. Csáky Tivadar Magyarország »Nagy Oriens«-ének első helyettes nagymestere, s a magyar szabadkőművességnek egyik tevékeny, rajongó úttörője volt. Az ő szemei előtt egy nagy, hatalmas magyar szabadkőművesség eszméje lebegett. Ez ábrándja megvalósulásán dolgozott ő meg nem szűnő lelkesedéssel, teljes odaadással. Legyen a magyar szabadkőművesség erős mint az angol, hatalmas mint a francia és tevékeny mint az olasz!

Erős vágyódással fáradozott azon, hogy újabb munkások megnyerése, újabb páholyok alapítása által mindennap előbbre vigye az ügyet egy lépéssel.

Két kézzel dolgozott, fáradozott és igen sokat küzdött, hogy megtegye kötelességét a magyar szabadkőművesség felvirágoztatása körül.

A »Szent István« páholyba lépett be. Munkatársai gr. Károlyi Ede vezetése alatt gr. Károlyi Sándor, gr. Teleky Sándor, gr. Csáky Kálmán, Komáromy György, Lumnitzer Sándor és Almássy Pál voltak, akik akkor egy új, ideális Magyarország létesítésén fáradoztak.

1864-ben ő alapította Genfben az »Ister« nevű páholyt, melynek Puky Miklós, Klapka György, Horváth Mihály, Balassa Antal, Kazacsai Sándor, Komáromi György és Thaisz Elek is tagjai voltak.

1869-ben a »Corvin Mátyás« páholyba lépett át, s itt vett részt a magyar szabadkőművesség felelevenítésében és újjáalkotásában.

Nagy arányokban tervezte a magyar szabadkőművesség munkálkodását, de sok nehézséggel és még több akadályllyal kellett megküzdenie. Nagyreményű pályájának utolsó éveiben elfordult tőle a szerencse, érdemei és alkotásai azonban fen fognak maradni a magyar szabadkőművesség történetében.

Klapka György szintén az újabb kori magyar szabadkőművességnek egyik megalapítója, s legkiválóbb munkása. Felavatást az 50-es évek elején a »Dante Alighieri« páholyban nyert. Buzgó híve volt a szövetségnek; emigráns társait belépésre ösztönözte.

Az 1867-ediki kiegyezés után hazatérve tevékeny részt vett a magyar »Nagy-Oriens« megalapításában, s közéletünk számos kitűnőségét vezette be a szövetségbe.

Egyik alapítója s erőssége volt a »Corvin Mátyás« páholyban. Általában élénk részt vett a magyar szabadkőművesség szervező munkálataiban.

A legrokonszenvesebb, legnemesebb jellemek egyike. Hős vezér volt a csatáéren, munkás és közharcos akart lenni a testvérek körében. A történelem megörökíti emlékezetét, mint a magyar nemzet egyik hü és kitűnő fiát.

Ivánka Imre nevét is a közügyeknek szentelt élet dús eredményei tartják fen a magyar közélet történetében.

Gr. Batthyány Lajos miniszterelnök oldalán a honvéd hadsereg szervezésében működött. Részt vett szabadságharcunk első csatáiban, a schwecháti vereségben, s a pákozdi győzelemben, melynek dicsősége őt illeti meg. Midőn Kossuth ultimátumával Windischgratznál járt kiküldetésben, visszafelé Jellasich fogságába került s Königsgrätz várába záratott; az 1849-ediki évet az olműtzi casamattákban töltötte. Pedig Kossuth neki szánta Görgey helyett a fővezérséget. . .

A magyar politikai élet pangási korszakában élénk összeköttetésben állott azokkal az irányadó férfiakkal, a kik Magyarország szabadságának visszaszerzését tűzték ki célul.

Nagy buzgalommal fáradozott a humanistikus téren. Főrése volt a »Magyar Vörös Kereszt Egyesület« megalkotása-

ban, s az »Erzsébet« kórház létesítésében. Élénk szerepe volt az evangélikusok egyházi önkormányzatában, s a 48-adiki honvédek egyesületi életében. . .

1873 április 25-ödikén lépett a »Corvin Mátyás« páholy kötelékeibe. Később mint főmester a »Hungária« páholy munkásságát vezette. 1893 márczius 16-odika óta ő volt a magyarországi szabadkőművesség vezére. Szépen jellemzi egyéniségét az a beszéd, melylyel nagymesteri tisztét elfoglalta.

»... Bármiként alakuljanak a viszonyok, nehéz munka vár reánk. A középkori türelmetlenség kinövésével találkozunk minden téren. Ez teszi a gondolkodó és igazságos érzelmeiktől áthatott szabadkőműves kötelességévé, hogy ne landadjon a munkában, hanem törvényes és szabályos működését az ellentétek kiegyenlítésére, a kölcsönös engedékenység létesítésére irányítsa a szabadság, egyenlőség és testvériség valódi szellemében; – így legyen!

Munkában legyen a fő az önuralom; szellemi erőnknek uralkodása gyarló testünk felett; az önmérséklet oly mérvben, hogy azt, aki minket kövel dobál, kenyérrel, sóval kínáljuk meg.

Az előttünk álló nehéz munkában egy perczig sem szabad ingadoznunk azon tántoríthatlan hűségben, a melylyel törvényes urunk és királyunknak, szeretett hazánknak és a magyar nemzetnek tartozunk. A szabadság hajnalán nyitottak nekünk tért a jogegyenlőség és testvériség gyakorlására és most, midőn a leghevesebb támadások, rágalmozások intéztetnek ellenünk, felettünk tartják az igazság paizsát. íme a középkor máglyáira emlékeztető átkozódás, s a minden jogot tagadó nihilismus találkoznak, hogy megnehezítsék a szabadság, egyenlőség és testvériség törvényes utón való haladását. Hátrálnunk nem szabad. Le kell küzdenünk minden előítéletet, amely netalán lelkünkben szunnyadoz. Fel kell keresnünk ellenfeleinket vallás, faj és nyelvkülönbség nélkül, s az igazság szövéténekével kell őket ügyünknek megnyernünk. Azért, mert valaki más politikai nézeten van, mert más formákban, más nyelven imádja Istenét, mint mi, nem szabad kevesebbnek tekintenünk mint magunkat. Ha így járunk el, s ha mindegyikünk csak egy embert nyer meg, a szabadkőművesség hármasszövevényének: teljesítettük kötelességünket; míglen az, aki a szabad-

kőművesség formáit hiúságának, becsvágyának kielégítésére, avagy anyagi érdekeinek jogtalan gyarapítására használja fel, nem értette meg a mi feladatainkat. . .«

Nagymesteri tisztét Ivánka Imre halála napjáig viselte. Mint nagy idealista is a gyakorlatias tevékenység érdekében buzgólkodott a legtöbbet.

A magyar szabadkőművesség történetében nevezetes szerep jutott Pulszky Ferencnek is osztályrészül. 1869-től 1888-ig, tehát majdnem két évtizeden át, nagymestere volt a magyar szabadkőműves nagypáholynak, s igen élénk részt vett a szabadkőművesség terjesztésében és fejlesztésében.

A szövetségbe a hatvanas évek elején vették fel Turinban a »Dante Alighieri« páholyban, melynek az emigráció és a magyar légió majdnem valamennyi nevezetes szerepvivője szintén tagja volt. A szabadkőművességet akkor ismerte meg, mikor Kossuth Lajost Amerikába kísérte és látta, mily rajongó szeretettel fogadták és ünnepelték az amerikai páholyok Kossuth Lajos testvérét. Turinban jó ideig a legtevékenyebb szabadkőművesek közé tartozott, s aránylag rövid idő alatt az összes magas fokokat elnyerte.

Hazatérte után részt vett a magyar szabadkőművesség megalapításában. Az »Einigkeit im Vaterlande« páholyba lépett be, majd alapítója és főmestere lett a »Szent István« nevű magyar páholynek. Ő volt az első nagymester, s e tisztségben sokat fáradozott főleg a vidéki páholyok életének fejlesztése körül.

Félszázados írói jubileumán Jókai Mór e jellemző szavakkal üdvözölte Pulszkyt:

»... Te, aki tapasztalatokkal gazdagon jöttél meg a nagy világból, minden alkalommal hirdeted nemzetednek, hogy mástól, mint saját magától ne várja boldogulását; hogy amennyire saját erőnk emel, annyira nőhetünk; hogy abban a nagy világban, amelyre appellálunk, tisztelnek, becsülnek bennünket, egy kicsit ismergetnek is már, hanem azért búzánkra irgalmatlan vámot vetnek; szeretik, hogy élünk, de nem kérdik hogyan? Te hirdeted nekünk, hogy csak az a nagy szó, aminek tett a vége. Hogy a dicsekedőnek megszaporodnak ellenségei,

elfogynak jó barátai; nagy frázisainkra senki sem figyelmez, hanem kalapács-ütéseinket meghallja az egész világ.«

Kossuth Lajos szabadkőművesi működésével nem a hazai szabadkőművesség történetét gazdagítja. De az ő nevének dicsőségéhez méltán jogot formál minden magyar páholy; hiszen Kossuth a messze idegenben is, mindenütt, a magyar névnek szerzett tiszteletet, s a szabadkőművességben kifejtett munkásságának minden érzése is az ő magyar hazájának, e haza szabadságának és függetlenségének eszméjét, vágyát, céljait rejtette magába.

Kossuth Lajos 1852 február 20-án lépett a szabadkőműves szövetségbe Észak-Amerika Cincinnati nevű városának 133. sz. páholyába; amerikai körútja alkalmával mind a 33 fokot elnyerte.

A magyar politikai szónoklat e leghatalmasabb mesterének szabadkőművesi beszédei közül fenmaradt az, melyet Kossuth a bostoni nagypáholyban 1852 május hó 3-án tartott, s melyben ő a szövetségre vonatkozólag a következőben nyilatkozik meg:

»Igen érdemes nagymester! Nem tudom eléggé kifejezni köszönetemet és szívből eredő érzelmeimet önnek és a testvéreknek szíves meghívásukért és azért a fogadásért, melyben részesültem.

Kora ifjúságomtól fogva hivatva éreztem magam érzelmeim és vallásos hajlamaim folytán arra, hogy az igazságot kutassam; és amidőn megtaláltam, egész életemen át buzgón követtem azt.

Ama jóindulatú érzelmek és érdeklődés állal, melyet a testvéri láncz irántam tanúsított, alkalmat nyújtott nekem arra, hogy ez intézménybe léphessek, melyet az emberiség legmagasabbra szárnyaló elvei és a történelem nagy nevei nemesítenek...

Ami az én hazámat illeti, II. Józsefről volt elterjedve az a hír, hogy szabadkőműves és támogatja a testvéreket. A szabadkőművesség akkor virágzott Magyarországon; de azóta el van nyomva. Az intézmény minden nyoma mint egy álom tűnt el és nem vert mélyen gyökeret nemzetem földjében. Kevés, igen kevés páholy létezik ma Magyarországon; amennyire tudom, alig három. Midőn rövid idővel ezelőtt kormányzóul választattam, a

kor annyira telve volt veszélyvel, hogy a szabadkőművesség nem boldogulhatott. Mindnyájunkra nézve nehéz idők voltak azok, telve megpróbáltatásokkal.

Mélyen tisztelt nagymester! Nem ösmeretlen előttem az a tény, hogy a politika sohasem léphet e falak közé; testvéri szeretet, segítség és igazság az alapelvei a testvéri láncznak; azonban szegény eltaposott hazám sorsa minden szív részvétét megérdemli. Mert ha az embernek joga volna elnyomni felebarátját, akkor a szabadkőművesség megszűnne létezni. . .

Mióta a testvérek lánczába léptem erősebbnek érzem akaratomat, hogy hazámat hűségesen szolgáljam, s erős szívvel és tettel küzdjek érdekében. E szent kötelekek hatalmat és képességet adnak nekem arra, hogy keresztül is vigyem a testvéri szeretet és igazság nagy elveit. . .

Mélyen tisztelt uram! Nagy megtiszteltetésnek tekintem, hogy tagja vagyok a testvéri láncznak. Melegen köszönöm, hogy e mai estén olyan értékes magyarázatot adott nekem e nemes intézmény természetéről – és arról a benső összefüggésről, melyben a szövetség a tiszta szabadsággal és az ember igaz jogaival áll. Ezek meggyőző bizonyítékai annak, hogy kötelességemet teljesítettem, a mikor a testvérláncz tagjává lettem. Szabadkőművesség soha sem virágzott oly országban, a melyben zsarnokság uralkodik. A történelem, az élet e könyve, ilyen értelemben kimutatja, hogy a polgári szabadságnak megalapítása maga után vonja megszilárdulását ez intézménynek, mely hivatva van megjavítani a társadalmi érintkezést és megnemesíteni az embert. Ellenben elhervad az az absolutismus kezei között. Együtt ezek nem élhetnek.

Bocsásson meg ha kétségbeesésemet jelzem szerencsétlen szülőföldem miatt, mely most olyan nagyon szenved. Az ő érdekében haladok mint egy szerény koldus és kiáltok Istenhez és emberhez, hogy tegyen valamit érte, és mozdítsa elő azt a nagy elvet, a mely nélkül maga a szabadkőművesség nem létezhetik.

Az én életem telve volt viszontagságokkal. Nagy szerencsétlenségek felemelik és nemesítik az ember lelkét, Én a hazámért érzek. Hogy bajaiból megszabadítsam, egyedüli célja

életemnek. Hogy az ő érdekében megnyerjem a világ rokonszenvét, alázattal hajlok meg minden ember előtt, a kinek érző szíve van; és különösen ama testvér előtt, a ki szabadkőműves lévén, ismeri a szabadság értékét és tud érezni az eltaposodott Magyarországért! . . .

Én a testvérek legszerényebbje vagyok önök közt, száműzött távoli világrészről. Az önök szívességét, nagylelkű vendégszeretetét és a kitüntető figyelmet, melyet nagyszerű országuk polgárai reám halmoztak, nem is tulajdonítom saját érdemeimnek, hanem népem szenvedései iránt érzett nagylelkű rokonszenvüknek.

Igen érdemes nagymester és testvérek, még egyszer köszönöm szívességük e kitüntető jeleit. Legyenek meggyőződve, nagy célja és komoly törekvése lesz életemnek, hogy méltó lehessen a szabadkőműves nevére és teljesíthessem azokat a kötelességeket, melyek nemes intézményünk, minden egyes tagja számára annak képessége és rangja szerint jelölt ki.«

Kossuth Lajos temetésén hazánkból 400 tagú szabadkőműves küldöttség jelent meg, Joannovits György nagymester vezetése alatt, s ősi szokás szerint akáczczal hintette be a meghalt testvér ravatalát.

A magyar szabadkőművesség néma fájdalommal kapcsolta ki e derék munkásokat a testvériség eleven, érző lánczolatából, a melyet ők nemcsak életükben tettek erőteljesebbé, hanem áldott nevük emlékezetével is. Az ő szabadkőműves! lelükét az erős és boldog, szabad, magyar nemzeti állam eszméje hevítette. Ez eszme teljes megvalósítása még nagyon sok önzetlen, kitartó, becsületos munkát követel meg a magyar haza fiaitól.

A »szabadkőművesek« teljesíteni fogják kötelességüket!

TARTALOM.

	Oldal
Előszó.....	3
Társadalmi alakulások.....	5
A szabadkőművesség története	18
A szabadkőművesség lényege és hivatása	23
A bécsi szabadkőművesség a XVIII. században	35
A hazai szabadkőművesség a XVIII. században	47
A magyar szabadkőművesség a XIX. században.....	59